SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA III
BROJ 36

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Francuska 5, tel. 28-490

BEOGRAD, UTORAK 5 SEPTEMBAR 1950

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
4 DINARA

BORBA ZA MIR KOJA PRETI MIRU

Milan Bogdanović

Ceo naš globus, ova naša jadna planeta, na kojoj krv nikako ne može da se sasuši, svedok je danas jednog podmuklog dvoboja rečima kojima se proklamuje licemerno miroljublje. Jer, ustvari, tim tamjanisanim rečima prikriva se opasna igra za dobijanje premoći u svetu, koja se uvek, i nepogrešno, završava teško krvavim spektaklima. Bezbrojni milioni ovog našeg sveta, koji je doista još daleko od toga da bude »najbolji među svetovima«, ispunjeni su strepnjom danas da se sutra već ne ponovi jeziva jučerašnja tragedija. I zato se reči o miru žudno slušaju ali još žudnije se očekuju dela za mir, koja, međutim, nikako ne dolaze.

Iz tavnih davnina, čovek je delom, činom, pokretom i stavom potvrdio želju za mirom, davao živog i stvarnog dokaza da nije ratoboran kad je hteo da to ne bude. Kad je prilazio drugome čoveku bez namere da ga napadne, on mu je pružao desnicu i od njega pruženu primao, da bi, s rukom u ruci, i obe stegnute, jedan drugome dali živi dokaz da se neće njima udarati. Ili su se jedan pred drugim do zemlje prigibali, da bi se u tom fizički, telesno nenapadačkom stavu i uverili da se neće napasti. Ili su se obuhvatali oko pasa i oko ramena, jedan se uz drugog stezali, da bi obojici jasno bilo da im ruka neće potegnuti oružje. Tragovi od toga i danas žive među ljudima, iako im se smisao već potpuno izgubio. Za nas su danas rukovanje, poklon pred drugim ili zagrljaj s ljudskim bratom samo izraz naših osećanja i raspoloženja, dakle jedna sentimentalna manifestacija, ili čak i manje od toga, jedna prosta konvencionalnost. Nije loše, međutim, u ovim razgovorima o miru kojima se danas ispunjava atmosfera našeg globusa setiti se simboličnog značenja ovih ljudskih gestova prijateljstva i neratobornosti. Danas simboli, oni su nekad bili činovi i dokazi obezoružanja u ratobornosti, potvrda da se čovek s čovekom neće pokrviti i onemogućenje da se pokrve.

Treba se danas doista setiti tih simbola kao iskonskih velikih potvrda kako se pokret za mir pokazuje, dokazuje i izvršuje. Čin za mir je živo, istinito, očigledno odricanje od svake napadačke želje i namere. Čin za mir je dokaz koji se pruža da se neće da se bude jači od onih kojima se pruža, da se ne želi mirom da se obezbedi sebi preimućstvo u snazi, da bi se tim preimućstvom, u prvom danom momentu, sam takav mir narušio. Čin za mir nije borba za veća prava, za bolju poziciju u svetu, za makar kakvu prevlast. Čin za mir nije i ne sme da bude zamka i busija miru. A on to postaje nesumnjivo i neizbežno, ako se pretvori u politiku odvajanja jednih od drugih u akciji za mir, ako borbu pristalica mira, a oni su čitavo čovečanstvo, pretvori u borbu tabora za mir, u borbu koja svet deli na blokove i frontove. Takav čin za mir se, samim tim, izrađa u tešku opasnost po mir.

I mi danas, doista, prisustvujemo jednoj takvoj dvojnoj i dvobojnoj borbi za mir, koja očigledno počinje da preti miru. Dve velike sile u svetu dele svet na dva tabora, a preko njih, svaka kroz svoj, podvrgavajući ga i potčinjujući ga, obezbeđuju sebi prevlast, i stojeći tako jedna prema drugoj, licemerno se nutkaju na mir. I tako, borba za mir postaje agitaciona politika, kojoj, u krajnjoj liniji, mir nije više cilj. Kad se borbom za mir hoće da obezbeđuju sebi mostobrani, onda tu svaki čin za mir automatski postaje opasnost za mir. Živi dokaz ovome zbiva se danas na zakrvavljenom tlu Koreje. I zato su za nas jasno licemerni, kao činovi za mir, i komedija u Štrasburgu i blef sa Štokholmom. Borba za mir se zacelo ne može voditi kroz rat za mir!

Dejstvovanje za mir, akciju za mir, borbu za mir treba vratiti onom prvom, čistom obliku koji joj je od iskona dao iskreno miroljubivi čovek. Čin za mir treba da je istovremeno i dokaz za mir. Čist od svega što bi bilo dvosmisleno, potajno i sebično, čin za mir mora biti prozračan kao kristal. Ko kaže da je za mir, u istom trenutku treba to i da pokaže. Ko desnicu ne skriva u džepu, da njome iz njega izvadi pištolj, treba da je široko otvorenu i pruži I meni se čini da je to danas jedino shvaćeno i na to ukazivanc u stavu koji je po problemima borbe za mir u svetu zauzela Jugoslavija. Rezolucija koju je doneo njen nacionalni Komitet pristalica mira u svetu, na širokom sastanku sa brojnim pretstavnicima našeg kulturnog i radnog života, čime je taj sastanak dobio kongresni značaj, upravo je nadahnuta ovakvim shvatanjima o pridrodi borbe za mir. Ovo tvrdeći, ja se ne plašim da će to zvučati neskromno i samohvalisavo. Naša zemlja je savremenom svetu dala nekoliko velikih primera kako se treba boriti za nezavisnost i slobodu, kako treba dejstvovati za progres, i kojom čistotom i beskompromisnošću to dejstvovanje braniti i obezbeđivati. Ti primeri su danas značajni agensi u svetu. Jedan takav agens treba da postane i postaće i naša Rezolucija za mir.

Ona je doista jedan čin za mir koji je istovremeno i dokaz da se mir želi. Ona ukazuje na pretnje miru koje se kriju u borbi za mir koja se zasniva na podeli sveta na blokove i na uspostavljanje neravnopravnih odnosa među narodima. Ali ona u isti mah traži da svaki čin za mir bude odmah i dokazan. Borba za mir svima koji istinski žele mir i za jednaka prava svih u miru. Borba za mir dokazima da se neće rat. Borba za mir čistim i otvorenim dlanovima, u kojima se ne skrivaju noževi ni bombe. Borba za mir koja pruža mogućnost da se svako kod svakoga uveri da iskreno i pouzdano želi mir. I naša zemlja je doista sebe otvorila svakom poštenom čoveku da se u to uveri. Revolucionarna i socijalistička, preobrazivši stari i izgrađujući novi život, ona mir treba, mir je njoj životni zakon, mir je za nju životodavni vazduh koji treba da diše. I zato ona apeluje na ceo svet da traži i pruža dokaze da ne želi rat.

Kadgod je reč o pitanjima mira u svetu i problemima borbe za mir, ja ne mogu da se otmem sećanju na jednu divnu, plemenitu reč Anatola Fransa, koju je izgovorio još početkom ovoga veka, u doba platonskog pacifizma. Nasuprot imperijalističkoj aksiomi kojom se pripremanje rata pravdalo interesima mira Anatol Frans je rekao da treba da se sprema za mir ko hoće mir. Mi bismo danas rekli, da se onaj kome treba mir mora da sprema za mir, da se rečima i delom bori za mir. Naša je zemlja primerno u tome položaju. I zato ona delovanje za mir shvata kao otvoreno iskreno i dokazano delovanje. Jer je svaki drukčije shvaćeni čin za mir istovremeno i pretnja miru!

Nikola Martino ski: Makedonke

Dužnost i čast

Isak Samokovlija

Svjesni smo: bijemo bitku za socijalizam, izvodimo Petogodišnji plan razvitka narodne privrede naše zemlje.

Elektrifikacija i industrijalizacija je osnov našeg opšteg privrednog i kulturnog razvitka i napretka.

Izvođenje Plana je naša budućnost, ogromno povišenje standarda našeg života, života svih trudbenika, u gradu i na selu.

Sve su naše snage, fizičke, moralne i intelektualne, u službi Plana: svi smo neumorni radenici i poslenici, svaki na svom sektoru rada.

Svjesni smo: što brže izvođenje Plana, to brže i stvaranje sve jačeg i većeg blagostanja; što punije izvršenje planskih zadataka danas, to lakše i brže ispunjenje zadataka sutra.

Prvim narodnim zajmom pomogli smo proširenje Plana. Drugim narodnim zajmom daćemo Planu još većeg zamaha. Stoga je učestvovanje u upisu zajma jedna od prvih dužnosti, jedna od prvih obaveza svakog građanina FNRJ, svakoga od nas, radnika, seljaka i intelektualca.

To je dužnost, obaveza i čast.

Odvojićemo za kraće vrijeme jedan mali dio svojih prihoda i daćemo ga u zajam. To će učiniti i oni koji imaju malo, a šta da se kaže za one koji su uštedjeli, kojima je preteklo od zarade pošto su namirili sve troškove za življenje? Oni treba i oni će odvojiti od toga veće svote i dati ih u zajam.

Naš zajam nije kao što su bili nekadanji zajmovi u staroj Jugoslaviji.

Ovaj naš zajam upotrebiće se za podizanje našeg opšteg blagostanja. Zajmovi u staroj Jugoslaviji ulagali su se u poslove za što veću eksploataciju narodnih masa. Tim se zajmovima špekulisalo, igralo na berzi, obarala se vrijednost obveznicama i tako se izigravao mali, sitni sopstvenik tih zajmovnih obveznica.

Obveznice našeg zajma su svetinja. Niti ima ko, a niti bi se smio naći ko da pokuša da se s njima poigra.

Svjesni smo veličine ove izgradnje i zato ćemo se naći i kod upisivanja drugog narodnog zajma svi rame uz rame: da posvjedočimo svoj patriotizam, bratstvo i jedinstvo naših naroda, svoju odlučnost; da kažemo: volimo svoju zemlju, za njenu slobodu vodili smo narodnooslobodilačku borbu, za njenu izgradnju vodimo borbu za izvršenje Plana, a izvršenjem Plana stvaramo bolju budućnost, obezbjeđujemo svoju slobodu i samostalnost.

REMBRANT i Vlko Červenkov

»LITERATUREN FRONT« OBJAVIO JE REFERAT VLKA ČERVENKOVA O LIKOVNOJ UMETNOSTI

(Karikatura Džumhura)

Rembrant: — Ah, ta prokleta muha!

IZMEDJU RIŽANE I DRAGONJE

France Bevk

Put u Kopar velikom krivinom okružava Anglo-američku zonu Tršćanske teritorije. Od Senožeča do Rižane preseca je niz drumova koji u pravoj liniji vode moru. Sa brega na Črnom Kalu pred očima se ukazuje Trst u sunčanom blistanju koje nam zatvara najkraći pristup do istarske obale. Tiho me zaboli tuđa samovolja i nepravda.

Rižana — sa svojim jakim izvorčićima ispod žive stene koji daju vodu Kopru i okolini. Dolina je s desne strane zatvorena, jer uz nju grade novi automobilski put. Zato je krivina puta za Kopar povećana za nekoliko kilometara. Auto se vijugavim putem penje na visoravan na kojoj, kao prirodna tvrđava, čuči na litici slikoviti Kubed.

Tu gore ima vrlo malo plodne zemlje; preovlađuju krševite utrine sa žbunjem i požutelom travom. Drum po grebenu ponovo skreće moru. Otvara se pogled na dolinu Rižane i njene obronke, na rastegnute pristranke. Po dolinicama i blagim brežuljcima — vinogradi, njive i vrtovi.

Blok na granici. S osećanjem srdžbe oko prati bele međaše koji žure u dolinu i suprotnim brežuljkom preko Rožara. Po strmom klancu naniže, pa kroz Sv. Anton, Pobege i Čežare —

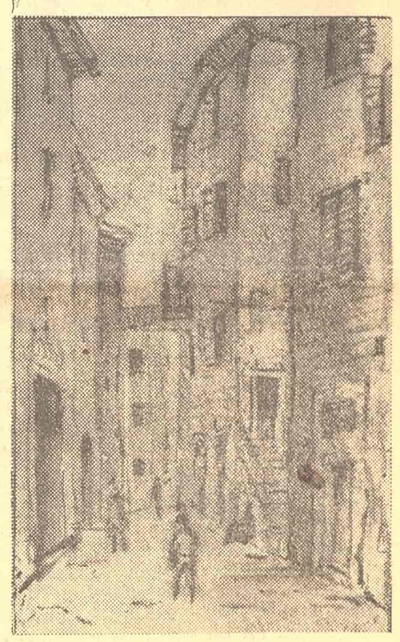

((Ilustracija Džumhura)

tiha, u suncu rasplamsana istarska seoca. Kod Bertoka se spuštamo na asfaltirani drum koji između zelene živice juri prema Kopru.

★

Kopar — moj stari znanac! Prošlo je više od četrdeset godina otkako sam tu posećivao prvi tečaj Muške učiteljske škole. Nju je Austrija odgurnula u ovaj kutak da bi slovenački đak bio što više otsečen od svojih kulturnih ognjišta. Živo mi se bude uspomene iz burnih dana borbe za slovenački nastavni jezak i za premeštanje škole u Goricu... Iz daljine se čini da se varoš u međuvremenu nimalo nije izmenila. Ali joj ipak poslednje godine jako menjaju starinski izgled.

S obe strane puta koji vodi u varoš, nestalo je solana koje su tu bile pre nekoliko decenija. Tamo je sada veliko sportsko igralište; niču zelena polja i vrtovi. Marljive ruke stušile su veliku kaznionu u drvoredu platana tako da nije ostao ni kamen na kamenu. U njenim zidovima, pod fašizmom, ječao je mnogi slovenački i hrvatski rodoljub i borac za socijalnu pravdu. Danas na njenom mestu, a delimično i od njenog materijala, niču iz zemlje slovenačke i talijanske škole. U starinskoj zgradi nekadašnje učiteljske škole smeštene su slovenačka gimnazija i slovenačka osnovna škola.

Sedim pred kafanom »Loggia«. Pozdravljam se sa mnogim poznanicima iz oslobodilačke borbe koji danas vode politički, ekonomski i kulturni život Žone. Posmatram trg kome je mletačko gospodstvo naročito utisnulo svoj pečat. Muzej, spomenik prošlosti, kao i poneka kuća i kamen u varoši. Centar varoši kao i nekada — zagušljive ulice bez kanalizacije, mnoge kuće bez klozeta i vodovoda.

Narodna vlast se trudi da varoš ulepša i da joj stvori što bolje uslove života. Više zelenila, više vazduha i sunca. Više higijene. već su srušeni neki zidovi koji su očima sakrivali zelene vrtiće platana. Trg ispred Okružnog odbora je moderno uređen. Kroz izvesno vreme ovde će zelene krošnje drveća širiti senku i hladovinu, a oči će se naslađivati cvetnim alejama. Staro pozorište je preuređeno u modernom stilu. U njemu često gostuje Slovensko narodno gledalište iz Trsta.

Uz obalu raste novi, mladi park na mestu koje je ranije plavila voda za vreme plime. Za godinu dana na pristaništu je izrasla čekaonica sa restoracijom za one koji putuju lađom ili autobusom. Nedograđeni »Dom fašia« pretvara se u veliki, moderni hotel. U prizemlju već posluje moderno uređena veletrgovina »Omnia«. Uz samu obalu nastaje, pod udarcima zidarskih čekića, nova ribarnica. U njenim prostorijama biće smeštena jesenja privredna izložba. U Semedeli, nekoliko minuta od varoši, uz glavni drum, već je sagrađena velika garaža. Kraj koparskog groblja raste iz zemlje povelika zgrada od surog kamena. Veliki vinski podrum za stotine vagona vina.

Gledam i čudim se. Od mojih đačkih godina pa do oslobođenja varoš se jedva za dlaku promenila. Sada pak iz godine u godinu sve više dobija novi izgled. Spomenike prošlosti pokriva napredak koji vodi računa samo o potrebama naroda.

★

U barčici starog veseljaka Pjera vozim se duž obale koja se u blagom luku proteže prema zapadu. Poslednja vidna tačka je »Punto grosso«, granica između obe zone. Čas ravna a čas strma obala, a nad njim brežuljci sa zelenim vinogradima i vrtovima. Rasturene kuće, upola sakrivene u drveću, nigde sela. Ali ipak, uvo uhvati usput tri imena: Ankaran, Sv. Nikolaj, Valdoltra.

Sv. Nikolaj — već dugo godina omiljeno tršćansko kupalište. Narodna vlast ga je proširila i moderno uredila. Ispod krošnjastih topola vazda veje povetarac poigravajući se lišćem. Dugački redovi kupališnih kabina, tuševi sa slatkom vodom, ljuljaške, prostor za igranke, nogomet, odbojku i košarku. Porodične kućice sa verandama. Veliki paviljon za krčmu i kuhinju. Džez i zvučnik ,redovi šarenih stočića.

Devizno kupalište, prvenstveno za Trst; isključivo platežno sredstvo su metro-lire. Uprkos otvorenoj propagandi u Trstu protiv posete kupališta, ljudi se ovde tiskaju, naročito nedeljom. Priliv kupača je bio znatan i preko nedelje za vreme vrućih dana. Vrućina i dobar glas kupališta bili su jači od šovinističkih parola.

Na blagom brežuljku iznad kupališta, između grupice zgrada, podiže se prema nebu zvonik. Taj zvonik i red pinija i kiparisa potsećaju na nekadašnji manastir po kome je ceo kraj dobio svoje ime. Manastirski posed je danas u rukama radne zadruge. Kroz leje u sunčanoj jari kreću se muške i ženske ruke. Po dvorištu, između privrednih zgrada, bučno jure opaljena, polugola dečica.

U Ankaranu i Valdotri bile su velike bolnice. Posleratna nesigurnost ih je sasvim ispraznila. Jesenas će ih početi opet obnavljati. U blizini Valdoltre, preduzeće »Gradis« već je podiglo red baraka za radnike i činovnike.

Sada je u Ankaranu ferijalna kolonija dece koja boluju od trahome. U velikom ,modernom paviljonu u Valdoltri našli su privremeni krov mnogobrojni nameštenici odbora narodne vlasti u Kopru. U starijoj zgradi ,koja nosi natpis »Ospedale Marino«, provode svoj odmor ljubljanski studenti iz radnih brigada koje se menjaju svake dve nedelje. Jedan od paviljona oživljava dvomesečna ferijalna kolonija partizanske sirotinje.

U nekadašnjim domovima bolesnika letos je grajala, pevala i sanjarila mladost.

★

Iz Kopra automobilom preko Izole, Strunjana, Portoroza i Sočevlje u Buje, centar hrvatskog dela Zone.

Pred Izolom leže ostaci velike italijanske lađe »Rex«. Ronci je razbijaju i seku na komade pod vodom. Džinovska dizalica izvlači komade iz vode i stavlja ih na obalu. Čitavi rudnik gvožđa. Vlačiocima će ga odvući u puljsku topionicu.

Drum se penje uz brežuljak i za nama kao na dlanu leži Izola. Visoki dimnjaci dveju velikih fabrika za konzervjranje ribe. Od svih varoši u Zoni, Izola ima najviše radnika. Njihova politička svest i smisao za napredak pružaju joj, uz njen pogodni položaj, obilje uslova za uspešni ekonomski razvoj.

Polja, vinogradi i vrtovi smenjuju puste obronke, zarasle u bagrem. Ovog puta mi se Istra čini zelenijom negoli prošle godine. U nizinama, koje nisu suviše pogođene sušom, zemlja je obrađena vešto, baštovanski. Kad je letina dobra, Zona izvozi oko hiljadu vagona povrća. Ali se ponajčešće događa da od proleća do jeseni ne padne ni kap kiše. Letos je suša uništila doprinos krompira. Mesto četiri stotine predviđenih, jedva ako se dobije nekih stodvadeset vagona. Ni za domaću potrošnju nije dosta.

(Nastavak na drugoj strani)

ŠEKSPIR U DANAŠNJOJ ENGLESKOJ

Prikazivanje njegovih dela u Londonu

Hugo Klajn

Videti četiri Šekspirova komada u njegovom rodnom mestu Stratfordu i tri u Londonu, prisustvovati usto probama na kojima se spremaju dalja dva — videti dakle, ako se ne broje probe, sedam komada, od 37, koliko ih je svega napisao — to zacelo nije mnogo, ali ipak toliko da čovek može stvoriti približnu sliku o današnjem prikazivanju Šekspira u njegovoj domovini. A to je svakako interesantno. Jer gde da tražimo uzorno prikazanog Gogolja, Ostrovskog ili Čehova ako ne u Rusiji, gde Steriju, Nušića ili Krležu ako ne kod nas, gde Šekspira ako ne u Engleskoj? Gde može biti veća i življa šekspirovska tradicija nego u zemlji u kojoj je Šekspir živeo i stvarao, nego u narodu kojemu je i sam pripadao?

Uticaja te tradicije ima zacelo u opremi pretstava. Ona je tehnički jednostavna, mnogo jednostavnija nego na Kontinentu, bez neprestanog menjanja dekora. Time je mnogo bliža prvobitnom Šekspirovom načinu insceniranja, osobito na letnjoj pozornici u londonskom Ridžents Parku, gde dekora takoreći i nema, kao što ga nije, takoreći, bilo ni kod Šekspira. Pozorište u Ridžents Parku, pod upravom Roberta Atkinsa, nekadašnjeg prvaka i reditelja čuvenog Old Vik Teatra, daje isključivo Šekspira, sa skromnim sredstvima, ali zato sa minimalnom opasnošću da zastrani, na način koji je možda najverniji autoru, najšekspirovskiji. U ovoj sezoni dalo je **Zimsku bajku** i **Miletačkog trgovca,** a sada sprema **Ukroćenu goropad.**

Pretstave u Ridžents Parku dokaz su da se Šekspir i danas može davati pod otvorenim nebom i da skromnost, gotovo otsustvo dekora, omogućuje i veće uživljavanje u tekst i zbivanje nego raskošna oprema koja odvlači pažnju od glumca i njegove igre, i za Šekspira karakteristično i važno neprekidno nizanje scena.

Tako u **Zimskoj bajci,** gde se sav dekor sastoji od tri mala stuba, pastiri u Bohemiji, za gozbu koju priređuju, sami unose dva stola, stolice i klupe. Njih oni opet odnose kad je gozba završena — i mi smo ponovo u Sicilliji, u palati Kraljevoj. A kad je baš neophodno da se nešto pripremi iza zavese, kao u poslednjoj sceni »statua« Kraljice koja će posle »oživeti«, onda dve sluge Kraljeve naprosto prikače zavesu između dva zadnja stuba — i pretstava teče dalje.

Tako jednostavno to nije više u Umetničkom pozorištu (Arts Theatre) gde daju **Magbeta** sa zamračenjem između scena, pa i sa spuštanjem zavese. Ali ni tu nema znatnih promena u dekoru ni velikih pauza, i scene su između sebe povezane zvučnim efektima, fanfarama i sličnim, te je kontinuitet zbivanja i ovde u prilično meri sačuvan.

Ali još više nego po opremi razlikuju se engleski prikazi Šekspira od naših po načinu glume. On je, pre svega, recitatorski, ili kako oni to sami kažu: rhetorical, deklamatorski. To se vidi, na primer, po njihovom obraćanju publici u monolozima. Tako svoje monologe govori Magbet, po starom, ali raširenom shvatanju da u monologu lik saopštava svoje misli — kome drugom nego publici? Isto tako u **Zimskoj bajci** mladi pastir čita spisak robe koju treba da kupi okrećući gledaocima ispisanu stranu toga spiska i njih on pita: »Pirinač! Šta li će toj mojoj sestri pirinač?« Ne poričem mogućnost da je i Šekspirov klaun tako pitao publiku šta li ona misli o tome da njegova sestra poručuje pirinač, ni verovatnoću da mu je publika na to njegovo pitanje i odgovarala. Ali to još nije opravdanje da se monolozi i danas tako govore. Ako je i to tradicija, onda ta tradicija više umrtvljuje Šekspira nego što doprinosi njegovom oživljavanju.

Recitatorsko je i jasno i glasno izgovaranje teksta, glasno i u sceni u kojoj Ledi Magbet svoga muža nagovara da ubije Kralja, i u sceni u kojoj sam Magbet naređuje da se mučki ubije Banko. Recitatorsko je svođenje silnih emocija na nagoveštaj, na meru koja neće ni najmanje ometati puno zvučanje brižljivo izvajane melodije stihova.

Kao pri recitovanju, glumac uvek održava izvestan objektivni odnos prema liku. Kako u onom što se liku dešava i što on čini glumčeva ličnost nije naročito angažovana, to i kreacije istaknutih majstora scene gube obeležje punog života. Šajlok Roberta Atkinsa ima dostojanstva i snage: posle presude koja je nad njim izrečena on odlazi poražen, ali ne slomljen, ne jadan i bedan, već impozantan i u porazu. Pa ipak, tom Šajloku nedostaje duboka mržnja, neutoljiva mržnja prema hrišćanima kojima je dopušteno da mu konkurišu i da ga ponižavaju, koji sebi dopuštaju da ga pljuju i udaraju nogom; nedostaje mu žeđ za osvetom, žeđ od koje bi toliko goreo da bi njegovo traženje funte mesa bilo istinski doživljaj, a ne samo reč i gest. To da mu je kći pobegla sa hrišćaninom i odnela i njegovo blago, to Atkinsonovom Šajloku nije izišlo na drugo uvo, to je ostalo u njegovoj glavi — ali njegova srca se to nije kosnulo.

O tome šta je hteo Šekspir svojim delom i šta on kao reditelj hoće svojom pretstavom Atkins ne govori glumcima: kao nekada naš Isajlović, on smatra da današnji glumci isuviše misle, da su isuviše inteligentni, da suviše čitaju. No zato nebrojeno puta ponavlja mesto gde paž, prerušen u lepu suprugu pijanca Slaja, uveravajući ga da je bio 15 godina u bunilu, pomoću češnja luka nateruje sebi suze na oči. To će mesto zacelo izazvati gromki smeh kod publike.

U Stratfordu Džon Gilgud i Antoni Kvejl spremaju **Kralja Lira.** Proba se mesto kad Budala ulazi u kolibu i tamo neočekivano zatiče Glosterovog sina prerušenog u ludaka koji prosi. »Hvat i po, hvat i po! Jadni Tom!«, govori Glosterov sin u kolibi, a Budala, prestrašena, istrči sa krikom. Gilgud nije zadovoljan. »Poor Tom« (jadni Tom) treba da zvuči drukčije. Gilgud pokazuje kako: da »poor« bude za oktavu više od »Tom«. Svojim melodioznim glasom pokazuje kakav treba da bude Budalin krik, njegovu visinu, jačinu, trajanje. Zatim igra ulogu Glosterovog sina kako pognut izlazi iz kolibe, kako se ispravlja i kako, gradeći se lud, pruža ruke i tera od sebe Budalu: »Beži!« Sve je to važno; a idejno tumačenje, koncepciju — nju su, po kazivanju izvođača, reditelji preuzeli iz knjige Grenvil-Barkera.

Posledica je takvog načina rada da je neosporno uživanje gledati engleske prikaze Šekspira i slušati kako engleski glumci, uz lepe gestove, lepo govore svoj tekst; ali je ponekad veoma sporno šta time kazuju. Atkins kao drumski razbojnik Autolik (u **Zimskoj bajci,** pisanoj pre 1610 godine) u jednom trenutku stavlja na glavu šešir i zauzima pozu Napoleona (rođenog 1769 godine). Publika se smeje, aplaudira, i svi su zadovoljni; za sadržajnu i idejnu opravdanost ovog zabavnog anahronizma ne pita ni ona ni izvođač.

Ne tvrdim da engleski reditelji pridaju važnost samo formalnoj, a ne i idejno-sadržajnoj strani pretstave. Verovatno su Gilgud i Kvejl mišljenja da je Grenvil-Barker kompetentniji za idejno tumačenje dela koje spremaju; ali oni zacelo ne smatraju

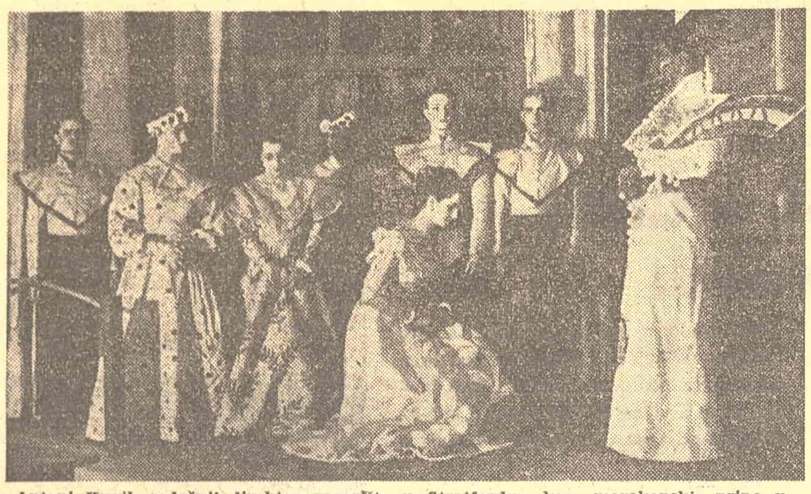

Antoni Kvejl, sadašnji direktor pozorišta u Stratfordu, kao marokanski princ u »Miletačkom trgovcu«, u pozorištu Old Vik, 1932 godine.

idejnost za osnovu iz koje proizilazi i kojom treba da je prožet svaki detalj, svaka komponenta pretstave; i ne smatraju za neophodno da reditelj svojom režijom kazuje svoje shvatanje dela, svoju sopstvenu ideju.

Recitatorska i pikturalna, engleska gluma je pretežno pretstavljačka. Po mišljenju većine engleskih pozorišnih ljudi glumac, dok igra, ne sme stvarno preživljavati i osećati. Na probi da, ali ne na pretstavi. Uveravali su me da Gilgud na probama **Lira** lije suze potocima — da bi se na pretstavi, pošto je »svoju porciju« otplakao, mogao potpuno obuzdavati i kontrolisati. No, doživljavajući se na probi ili ne, engleski glumac na pretstavi često deluje — ižívljen, prazan. Zacelo, glumac mora sebe kontrolisati. On ne sme stvarno da poludi ili umre na pretstavi; ali on mora da »poludi« ili »umre« **na pretstavi,** pred gledaocem, a ne da svojom glumom samo pokazuje kako je »ludeo« ili umirao« nekad, na probama, kad je sve to još bilo zaista živo i doživljeno.

Ova se primedba ne odnosi na igru Gilguda. Kod njega toga podražavanja svog nekadašnjeg doživljaja, mesto aktuelnog delanja i proživljavanja, ima mnogo manje nego kod drugih, ali ponekad se oseti i kod njega. Kod drugih, ma da i tu ima značajnih izuzetaka, to je pretstavljanje, zajedno sa pikturalnošću i recitatorstvom, osnovna razlika između njihovog i našeg shvatanja o savremenom načinu glume i savremenim tendencijama u pozorišnoj umetnosti.

Otkuda ta razlika? Neki, naročito sami Englezi, pokušavaju da to objasne različitošću nacionalnih karaktera, engleskom uzdržanošću (restraint). Možda i to igra neku ulogu; no da li presudnu? Mnogi tvrde da Šekspira baš tako treba igrati: uzdržano i pretstavljački. Zar nije on sam tražio, u svojim uputstvima glumcima u **Hamletu,** da glumci svoj tekst govore tako da »gotovo klizi sa jezika«, da ne »testerišu vazduh rukama«, da ne iju strast u dronjke«, da ne »nadiruju Iroda«!

Skorašnja restauracija Šekspira u Engleskoj vezana je za radničku publiku, za ustanovu zvanu Old Vik. Filantropski upravljači te ustanove hteli su siromašnom stanovništvu južnih kvartova londonskih pružiti zdraviju i moralniju zabavu nego što su krčme i prostitutke, pa su, pošto su bez naročitog uspeha počeli sa kafom i predavanjima, upravo kad je počeo Prvi svetski rat našli da te proste ljude začudo privlači pozorište u kojemu se prikazuje Šekspir. Međutim, pozorišni ljudi u Engleskoj uveravaju da današnje engleske radnike interesuje sport, bioskop, mjuzik-hol, ali ne drama i ne Šekspir. Činjenica je da su engleski radnici retki gosti u Stratfordu, a bele vrane u vestendskim pozorištima Londona.

A građanska publika? Ona voli »thriller«-e, kako u literaturi tako i u pozorištu, nešto što će je zagolicati i uzbuditi, ali ne uzbuniti, ne trajnije uznemiriti, potresti i zaneti. Njoj nije potrebna istinitost, ni u detektivskim romanima ni u atrakcijama na sceni. Naprotiv. Njoj je potrebna umetnost milozvučna i lepolika, uzbudljiva i zanimljiva, umetnost koja neće ponirati suviše duboko, niti postavljati tugaljiva pitanja ni buditi sumnjive uspavane sile. Današnje englesko pozorište, prikazujući toj publici Šekspira, bliže je njoj nego njemu, jer zavisi od nje.

Pozorišni ljudi u Engleskoj uvereni su da je njihovo pozorište »slobodno«, zato što se »država ne meša« u njegov rad. Ali oni, naročito mlađi, osećaju da nešto koči njegov razvoj. Ma da relativni broj glumaca, prema broju stanovništva, nije veći nego kod nas, među njima ima mnogo nezaposlenih. Sa čuđenjem i nevericom slušaju o položaju pozorišnih radnika kod nas. Svi, i Atkins i Kvejl, interesuju se za naše pozorište, za našu dramu, našu zemlju i naše ljude, za »veliki borbeni narod« Jugoslovena. I za naš odnos prema Šekspiru.

U prikazivanju Šekspira Englezi imaju velika preimućstva nad nama. Ali svako pozorište zavisi od publike, pogotovu komercijalno. Za komercijalno pozorište — a u Engleskoj su gotovo sva pozorišta komercijalna — publika je kupac, a kupac je, za trgovca kapitalistu, »uvek u pravu«. U pravu su, u engleskom pozorištu, oni koji hoće i mogu da plate da bi gledali pozorište i njihov će ukus određivati stil prikaza doklegod engleski pozorišni umetnici ne uspeju stvoriti novu publiku za svoje pretstave.

Naše pozorište može mnogo naučiti od Engleza kad je u pitanju savremeno prikazivanje Šekspira. Mnogo toga nama još nedostaje, i našim rediteljima, i glumcima i scenografima. Ali, u jednom je naše pozorište ispred njihovog: u tome što ima novu publiku, koja je, pored sve svoje neupućenosti i prostodušnosti, bliže humanizmu, istini i misli velikog dramatičara, nego što je publika Vestenda i Ridžents Parka.

O novom romanu Tomasa Mana „Doktor Faust"

Božidar Borko

Od svih originalnih dela, objavljenih na nemačkom jeziku posle sloma nacizma, najveću pažnju privlači novi roman Tomasa Mana **»Doktor Faustus. Das Leben des deutschen Tonsetzers Adrian Leverkühn erzählt von einem Freunde«.** (Doktor Faust. Život nemačkog kompozitora Adriana Leferkina, ispričao jedan prijatelj). Ovo obimno delo — roman ima 760 stranica velike osmine — prevedeno je već na razne jezike. Nedavno je izišao francuski prevod. Povodom tog prevoda pariski kritičar Robert Kemp (Les nouvelles litteraires od 4 maja ove godine) pisao je da je Manov novi roman pravo geteovsko delo, ma da je tako daleko od geteovske vedrine kao što je bila Nemačka iz 1940 daleko od Nemačke osamnaestog stoleća. Pisac je osetio potrebu da nekako objasni svoje delo i napisao je »roman romana« u knjizi pod naslovom »Die Entstehung des Doktor Faustus« (Postanak doktora Fausta) koja piscu ovih redova nije stajala na raspoloženju.

Kako, dakle, stoji stvar s novim romanom Tomasa Mana? Kao što se može razumeti iz navedenog celokupnog naslova, »Doktor Faust« je životopis nemačkog kompozitora Adriana Leferkina. To je izmišljeno ime i s te strane Manovo delo je zbilja roman. Pisac je svome delu dao oblik zabeležaka, koje o Leferkinovom životu piše njegov verni prijatelj i školski drug, profesor klasične filologije dr phil. Serenus Cajtblom. »Takvim metodom pripovedanja pisac se na neki način »isključio« iz svoga dela. U vremenskom pogledu događaji u romanu obuhvataju pedesetak godina unazad, jer Leferkin umire kao pedesetogodišnjak 1940 godine i uskoro posle njegove smrti, tj. u vreme drugog imperijalističkog rata, počinje izmišljeni Cajtblom pričati život izmišljenoga Leferkina, obuhvatajući svojom pripovešću neke odjeke nemačkog života i mišljenja od poslednjih decenija XIX stoleća pa do godine 1940.

Prve dve trećine »Doktora Fausta« jedva se još mogu smatrati romanom s tradicionalnim karakteristikama te književne vrste. Cajtblom detaljno opisuje mladost i razvitak svoga vršnjaka i prijatelja Leferkina, mladost u Kajzersahernu na Sali, njegove protestantsko-teološke studije u Haleu i docnije studije filozofije i lirike u Lajpcigu. Tu se najvećim delom nalaze stranice povodom kojih se čitalac seća Geteovog »Lust zu fabulieren«, ma da retko gde opaža tragove toga dela. Pričanje vrlo često prelazi u izvesne (specijalne) traktate, poznati Manov psihologizam ide tu u takve podrobnosti da nam se čini kao da tetura po slepoj ulici iz koje ne može da nađe put u živu i konkretnu stvarnost.

Sem toga, u ovom delu romana imamo čitave muzikološke studije date sa takvom dubinom koja je u stanju da iznenadi čak i stručnjaka; ovamo spada, na primer, analiza Betovenove

Tomas Man

ziku ,težnja za takvim muzičkim izrazom da muziku ne bismo — kako kaže Krečmar — »uopšte ni slušali, ni videli, ni osećali, nego bismo je, ako bi to bilo moguće, zapažali i videli na kakav način s one strane osećaja, pa čak i osećanja, u nekoj čistoj duhovnosti« (str. 96). Ovi muzički pogledi Leferkinovih učitelja su ključ za razumevanje svih docnijih Leferkinovih kompozitorskih napora koji su usmereni u neku vrstu muzičke mistike i formalno se veoma udaljuju od svake težnje za osetnim (senzibilnim) i osećajnim zadovoljstvom muzičkih efekata. Te mnogo puta vrlo zamršene i mutne muzikološke teorije su stalna osnova Manovog »Doktora Fausta«, a ponekad čak i glavni stubovi njegove pripovedačke kompozicije. Tako se ovaj roman,neroman u svojim prvim dvema trećinama pretvara u čitavim poglavljima u esejističku prozu. Tu se naširoko raspredaju razgovori Leferkina i njegovih vršnjaka o svim mogućim pitanjima čisto teoriskog karaktera i značaja.

Tako se postepeno probijamo kroz na svoj način zanimljivu ali i teško prohodnu čestu Manovog psihologizma, muzikologije, filozofije, mistike. Pošto smo do tančina upoznali Leferkinov unutrašnji, a naročito umetnički razvoj — socijalni uslovi njegovog života ostaju daleko u pozadini, što je uopšte karakterističan nedostatak Manovog romana i pošto smo s naporom dospeli do dubina Leferkinovih pesama do oratorijuma o Apokalipsi — stižemo najzad na čistinu poslednje trećine romana. Tu tek počinjemo disati u pravoj atmosferi pripovedačkog dela. Maglovita problematika bar se unekoliko povlači pred stvarnim životom. Taj deo romana se događa na selu, u okolini Minhena gde se Leferkin stalno nastanjuje. Tako, mi vidimo životnu stvarnost, ne gubeći zbog nje prodorne poglede u pokrete i grčeve čovekove unutrašnjosti. Upravo potresno deluje prizor kada duševno već načeti Leferkin stoji zapanjen pred dejstvom smrti svoga nećaka Nepomuka i kad se u njegovoj glavi javlja strašan, šopenhauerovski »lamento« protiv sudbine, protiv samih osnovnih zakona života. Leferkin se nalazi u velikom kompozitorskom poslu: piše kantatu »Doktor Faustus Weheklag«, izgrađeni na staronemačkom tekstu. Tada se naglo lomi sva njegova ličnost: pred gostima koje je pozvao da ih upozna sa svojom novom kompozicijom on optužuje samog sebe zbog »ugovora s đavolom« koji mu je omogućio umetničko delo i koji ga sad vodi u večnu propast. Leferkin je poludeo i njegovo propadanje u potpunoj duhovnoj otsutnosti potseća na kraj života filozofa Ničea.

Ali čitalac toga fiktivno biografskog romana s pravom se pita u čemu je taj faustovski svet, koji označuje naslov romana, budući da Faust ima u nemačkoj literaturi već utvrđenu tradiciju. Reakcionarni Špengler je u svojoj Morfologiji kulture čitavo naše razdoblje nazvao — razdobljem faustovske kulture. I Manov Leferkin opominje na staru faustovsku podlogu: on je naučnik, koga samo jedanput zavodi polno zadovoljstvo i to postaje sudbina njegovog života; »Hetera Esmeralda« ga zaražuje i čudni slučaj s lekarima ga odvraća od toga da leči tu bolest. Posle toga živi sasvim uzdržano i iživljava se u muzičkom stvaranju, ali na pragu starosti lomi ga ludilo, posledica neizlečive luetične zaraze. Leferkin piše baš u to kritično doba svoga života kantatu o Doktoru Faustu. Propast koja mu preti budi u njegovom teološkom spekulativnom mozgu kalvinističku tezu o predestinaciji: suđeno mu je da propadne, zato je sklopio »ugovor s đavolom« i zato je zakopao u umetničko delo plemeniti deo svoje duše. To bi trebalo, dakle, da bude ona faustovska atmosfera koja treperi nad novim Manovim romanom...

Ali čemu služi u našem modernom svetu stari mitološki pojam đavola? Ko je taj satana koga Leferkin sreta u Italiji i koji tako rado govori nemački? Leferkin diskutuje s njime na 40 stranica Manovoga teksta o oblicima muzičke i literarne kompozicije, o umetnosti i kritici uopšte, itd. Ne znam kako Man u svom komentaru »Die Entstehung des Doktor Faustus« pravda tu demoničku premisu svoga potpuno modernog faustovskog motiva, ali ja bih imao za to dva objašnjenja. Prvo, medicinsko: »demonija stalnosti«, koja plaši teologa Leferkina, vodi ka zarazi i ona postaje sudbonosna kao što je bila čak za Paskala, ili za Bodlera i Mopasana: Spirochaeta pallida neko vreme pojačava stvaralačku moć, a posle toga »đavo dođe po svoje«. Leferkin, taj tip duhovnog čoveka, koga je demon seksualnosti oterao u propast, postaje žrtva progresivne paralize. Drugo objašnjenje: na stranici 189 stoji zapisano: »Demonsko — nemački znači: nagoni«. Prema tome, u Leferkinu se odigrala borba nagona — demona s razumom i njegov tragični pad nužno prisiljava čitaoca da donosi pesimističke zaključke o životu. Stari Tomas Man se tu možda vraća Šopenhauerovoj filozofiji.

Današnji čitalac se neće moći zadovoljiti tom potpuno individualističkom i subjektivnom slikom životne tragičnosti. Ceo »Doktor Faust« kazuje da se Tomas Man — dok je u svome američkom azilu, u toku velikog svetskog klanja, pisao ovaj roman o starim Nemcima, o Nemcima iz pokoljenja pred prvi imperijalistički rat — udaljio od nemačke stvarnosti. I pored svih pojedinih ovlašnih napomena o ratu, o neophodnosti nemačkog poraza, o hitlerizmu (koga Cajtblom — njegov savremenik — nigde neposredno ne pominje), ova knjiga ima malo zajedničkog sa sudbonosnim događajima nemačkog i evropskog života u poslednjih pedeset godina. Kao izraziti građanski pisac — psihologist Tomas Man je pokazao tragičnu »demoniju nagona« samo na sudbini pojedinaca, a nije napisao roman kakav bismo s pravom smeli očekivati: roman o demoniji onoga »Nemca nagona i volje« koga je, kao reakciju protiv evropskih revolucionarnih pokreta, protiv nacionalizma, protiv napredne društvene i ekonomske nauke, »filozofski« pripremao pangermanizam, a zatim praktično izvodio nacizam. Bila je to velika borba »nagonskog čoveka« protiv racionalističke i materijalističke, pa čak i idealističke — etičke kulture, borba šovinizma i rasizma protiv drugih naroda, i u toj strahovitoj borbi za osnovne vrednosti ljudskog života naposletku su — istovremeno s Leferkinom — pali milioni. To je taj demonizam koji bi zbilja bio dostojan da se »opeva« u okviru faustovskog motiva. Pobuna uobraženoga (?) nadčoveka s moralom pračoveka, protiv kulture XX veka jeste tragični čvor svetske istorije i jedna od najvećih psiholoških pojava koje još čekaju pisce s analitičkim duhom Tomasa Mana. Njegov »Doktor Faust« je, međutim, ostao u slepoj ulici individualističke psihologije koja vidi ličnu dramu čoveka, ali ne vidi gigantske, sudbonosne drame svoga vremena.

(Odlomak)

IZMEĐU RIŽANE I DRAGONJE

(Nastavak sa prve strane)

Ali je vinova loza puna, obećava dobro vino. Vrući dani gomilaju so koja je, pored vinogradarstva i ribarstva, najjača privredna grana Zone. Prošle godine je doprinos soli iznosio 4.200 vagona; ove godine, verovatno, neće biti manji. Oko začuđeno posmatra velike, bele piramide nagomilane soli u Strunjanu. U Sečovlju, s one strane Portoroža, pogled se gubi po nepreglednim poljima naslaga soli iz kojih na francuski način crpu vodu pumpama-vetrenjačama. Između naslaga soli — kućice za stanovanje radnika i za stovarišta. Samo u Sečovlju doprinos soli iznosi godišnje oko 2.000 vagona, ne računajući sporedne produkte magnezijumhlorita i magnezijumsulfata koji se upotrebljava kao građa za silonit i heraklit.

Drum se ponovo diže uzbrdo; pod nama leži dolina Dragonje. Oko pet stotina hektara ziratne zemlje koju više puta preko godine plavi voda, dok je preko leta peče suša. Sa visine se jasno ocrtava nova velika ciglana koja je proletos proradila sa godišnjim kapacitetom od tri miliona cigala. U blizini se obnavlja rudnik uglja koji će davati oko trista tona uglja na dan. Ugalj je visokokaloričan, s neznatnom primesom sumpora, bolji od onog iz Raše, među najboljim u Srednjoj Evropi. Ciglana i rudnik će moći lako konkurisati, jer leže pored mora: ciglu i ugalj mogu tovariti neposredno na lađe koje su najjevtinije prevozno sredstvo.

Sečovlje i Dragonja su ostali iza nas. Na talasastoj visoravni zemlja menja svoj lik. Nema više bujnog zelenila, drveće je ređe, poljane su žućkaste. Zapuštena strništa opominju da se nalazimo u žitnici Zone. U Bujščini najbolje uspeva pšenica koja je ove godine dobro rodila.

Položaj Bujâ na brdu je slikovit. Izdaleka su sličnije kakvoj tvrđavi negoli varošici. Izgleda kao da su na njihovim zidovima sva doba ostavila svoje tragove. Sa visine se pogled spušta moru, na Umag i Novi Grad. Blagi obronci njihovog zelenila izgledaju mi zeleniji od bregova u Koprščini.

★

Veče u Valdoltri gde sam provodio odmor. Prva mesečeva četvrt bledo pozlaćuje talase koji jedva čujno plove uz obalu. U hladu večeri, koji blago poljuljkuje lišće platana, gube se ljudski glasovi. U obližnjem kupalištu trepere svetiljke, dok iz mraka iza njih prodire plesna muzika džeza. Odgovara mu zvučnik s »Ospedale Marino«; na širokoj verandi pleše omladina. Odnekud sa dna parka javljaju se harmonični glasovi: đaci pevaju narodne pesme.

Sedim na obali, gledam i slušam more. Tamo daleko, skoro na horizontu, dugački red žarkih, nepomičnih svetiljki. Tršćanski ribari su na granici teritorijalnih voda bacili svoje mreže. Između Izole i Pirana drugi red svetiljka. Tamo naši ribari kušaju svoju sreću. Ove godine je lov obilan. Kroz nekoliko dana mesec će porasti i tada će se mreže odmarati dokle ponovo ne potamni.

Pogled mi klizne preko talasa na drugu obalu zaliva. U varošima pored obale trepere svetiljke. Svetli se takođe i u Pomjanu na vrhu grebena i u Šmarjama, koji su za vreme oslobodilačke borbe bili sravnjeni sa zemljom, ali su ponovo izrasli sa krasnom modernom školom i velikim zadružnim domom.

Posmatram više srcem negoli očima.

Slovenačko more od Pirana do Devina! Lako te obujmi moj pogled, tako si maleno; a opet za tobom posežu tuđinske ruke kao za sirotinjskim jagnjetom. Recite, kako mi se, pri pomisli na to, ne bi stezale pesnice?

I slovenačka Istra sa svojim tihim kamenitim seocima u zelenim voćnjacima, između pustih utrina. Uz prizvuk plača nekad smo je nazivali tužnom. I u tom pridevu je bilo beskrajno mnogo žalosne istine. Tužna svojom privrednom i kulturnom zaostalošću, pretnjom izumiranja koje je lebdelo nad njom. Šta bi bilo da se predratnih dvadesetpet godina protegnulo na pola stoleća ili na čitavo stoleće! Srećom je kucnuo čas kad se Veli Jože probudio, spoznao svoje ljudsko dostojanstvo i upoznao svoju moć. Gospodar zemlje se povukao u svoju starinsku palatu i očekuje da se zbije čudo. Pandur koji je debljao od ropskih uzdaha poziva sav svet u pomoć. Nosilac kulture se previja u grčevima, jer nije imao vremena da pojaničari svu našu zemlju od Trsta do Pulja. Ne varam se kad kažem da prvenstveno zbog tih bolova dolazi sva vika izvan granice.

Zna to Veli Jože i smeška se samosvesno; više neće dozvoliti da ga prevare. On čuva svoju zemlju i svoju dušu, čuva naše more.

Grlici iz zavičaja

Ti si san i Ti si java,
breza ispred male kuće;
plamen kr'jesa i ganuće,
lopoč što nad vodom spava:
nemir sviju mojih noći,
prvi oblak u samoći.

Čelom Tvojim misli plove,
sjećaju me crnih dana:
život bješe zločin, rana,
a sanjasmo sokolove;
krv je lila ko iz česme
i rodila nove pjesme.

Pjesme, pjesme — oči Tvoje,
višnje crne što se smiju
i pod lišćem sm'jeha kriju
suze što se srcem roje:
zvijezde još ne isplakane,
rane još ne izvidane.

Gorjele su naše kuće;
ko janjadi krda l'jela
vuk i ganjo naša sela
kroz sve tmine. U svanuće:
zgarišta su bila znamen,
a osveta srca plamen!

Pusta stoji kuća draga;
nikog nema, mila rano,
o procvala moja grano —
Samrt čuči povrh praga,
a orasi mudro šute,
korake sve bliže slute.

O, otari suzu s lica:
zora sviće i po stazi
već s nogama zlatnim gazi —
već se javlja prepelica:
novo vrijeme s tornja tuče,
grlica na krovu guče.

Umuknuo vrisak roblja
i već škripe đerme stare,
idu cure na bunare,
niče trava povrh groblja;
čeka Tebe ljubav stara
i jabuka kraj bunara.

Dođi, novi dom Te čeka
i ognjište puno žara;
dunja miri sa ormara
i pogača b'jela, meka —:
tešem zipku za Tvog sina,
evo grane ružmarina!

Ne okl'jevaj, curo, hajde!,
svatovâ se gugut smije;
o tarabe čauš bije,
napuhnuo gajdaš gajde:
pratit će nas svi orači
i s čekićem svi kovači!

Vladimir KOVAČIĆ

O nekim gorućim pitanjima pozorišnog života

Piše:

(Crtež Džumhura)

VELIBOR GLIGORIĆ

Uzdizanje glumačkog kadra i glumačkog podmlatka u našim pozorištima i pozorišnim školama nailazi na jednu teškoću koja se sporo otklanja, teškoću koja je u znatnom nedostatku pozorišne literature. U većim pozorišnim centrima služe se sopstvenim prevodima strane pozorišne literature po svom izboru. Veliki broj pak pozorišnih profesionalnih i amaterskih kolektiva, udaljenijih od republičkih centara, uvek na savetovanjima ističu kao najprešnije rešenje pitanja pozorišne literature.

Izdavačka preduzeća ne čine velike napore da zadovolje ovu potrebu koja je životno pitanje uzdizanja i napretka pozorišne umetnosti kod nas. Ona se poglavito zadržavaju na objavljivanju pozorišnih dela za pozornicu i to sa interesom koji je pretežno ograničeno usredsređen na postojeće i uvedene repertoare pozorišta. Dela koja tretiraju opštu i specijalnu pozorišnu problematiku, dela koja služe obrazovanju i vaspitanju režiskog i glumačkog kadra malo se i retko objavljuju. Objavljivanje pozorišne literature, generalno uzev, ne nalazi podrške u našoj štampi. Pozorišne edicije prolaze bez ikakvog kritičkog komentara. Jedva da se zabeleže čak i bibliografski. Pozorišna kritika usredsredila je svoj interes na pozorišne pretstave (i njih nedovoljno i neredovno prati), pozorišni časopisi su još uvek u željama i projektima koji se teško i sporo realizuju. Književni časopisi čine rede osvrte na razvitak pozorišnog života kod nas, i to opet ponajviše na rezultate realizovane na pozornicama. (Izuzetak je unekoliko časopis »Hrvatsko kolo« koji je 1949 posvetio čitav broj pozorišnim problemima).

Nedostaju uže i aktivnije veze između izdavačkih preduzeća, pozorišta i pozorišnih škola. Pozorišni pedagozi i pozorišni radnici ne manifestuju dovoljno urgentnu potrebu za štampanom pozorišnom literaturom, ne čine aktivno predloge i sugestije izdavačkim preduzećima, ukazujući konkretno na literaturu koja bi se morala prevesti ili na problematiku koju bi mogli sami obraditi. A izdavačka preduzeća pak ne traže mogućnosti sa svoje strane da nađu veze sa istaknutijim našim pozorišnim pedagozima i radnicima da se s njima konsultuju po pitanjima pozorišne literature i da angažuju naše pozorišne stručnjake i pozorišne pisce da obrade onu problematiku iz oblasti pozorišne literature za koju su naše pozorišne škole i naša pozorišta najviše zainteresovana. Izgleda da izdavačka preduzeća smatraju izdavanje pozorišne literature kao skup posao, ili pak nedovoljno uviđaju onaj značaj koji sadrže izdanja pozorišne literature za obrazovanje ne samo pozorišnog kadra, nego i za obrazovanje publike čiji je interes za pozorištem u stalnom porastu.

Takođe se mala pažnja poklanja i od strane izdavačkih preduzeća, i od strane štampe objavljivanju građe za istoriju naših pozorišta. Rad na istoriji pozorišne umetnosti kod nas je pionirski posao. A ova istorija je neobično važna za osvetljenje pozorišnih tradicija, za utvrđivanje elemenata razvoja pozorišne umetnosti kod nas, za izgrađivanje našeg pozorišnog umetnika i za izgrađivanje odnosa naše publike prema pozorištu. Građa za istoriju naše pozorišne umetnosti mogla bi se objavljivati i putem almanaha, putem posebnih edicija, no za sve ovo potreban je vrlo živ interes izdavačkih preduzeća i njihovo uvidanje značaja i potrebe ovakvih izdanja.

Izdavačka preduzeća, pogotovu ona koja svoju delatnost posvećuju vaspitanju omladine, mogla bi svoj interes proširiti i na monografije istaknutijih naših pozorišnih radnika i pozorišnih umetnika iz istorije naše pozorišne umetnosti, sa prikazima njihove borbe za umetnost, uslova u kojima su živeli i radili, njihovih sagorevanja na umetničkom polju, prikazima njihovih umetničkih ostvarenja i njihovih tendencija u razvitku pozorišne umetnosti. Bile bi korisne i ankete koje bi imale za svrhu da zabeleže dokumentovano stanje naše pozorišne umetnosti u prošlosti, ona koja još nije iščilila sasvim iz sećanja. Mogao bi na primer neki naš stari pozorišni umetnik dati veoma mnogo značajnih podataka o dobu kada je živela i radila vrlo darovita plejada glumaca kod nas (dobu između 1900 i 1914).

Roman Ivanke Vujčić - Laszowske

(„Vranjara" — Izdanje Matice Hrvatske 1949)

Josip Barković

Treba konstatirati da nijedno djelo objavljeno kod nas u Hrvatskoj poslije rata nije izazvalo toliki interes kao prvi dio trilogije »Vranjara« Ivanke Vujčić-Laszowske. Ulomci tog romana pobudili su veliku pažnju danom kad su objavljeni u »Republici« i »Hrvatskom kolu«, tako da je objavljivanje djela u cjelini očekivano s nestrpljenjem. Iako je prvi dio »Vranjare« samo ekspozicija širokog zbivanja, koje će se još proširiti u ostala dva dijela, već sama ta ekspozicija zaokružena je u cjelovito umjetničko djelo, koje može živjeti samostalno. A to je uspjeh književnice Laszowske koji se pozdravlja s radošću.

U »Vranjari« Laszowska realističkim metodom, dosljedno sprovedenim kroz cijelo djelo, crta neobično složenu, interesantnu i nama prilično nepoznatu specifiku ciganskog života pred početak prošlog rata. Ona ne ostaje samo na prikazivanju tog života u njegovom vlastitom zatvorenom krugu, u kom se bore dvije struje — jedna s knezom Lalom na čelu, da se poživi i živi od rada na jednom mjestu (u Vranjari) i druga na čelu s Mitrešom, koji kao kaldaraš voli skitnički život, ali koji takvim životom (poslije raznih krađa) navlači na sebe hajke čitavih sela i čopora žandara. Već sama ovakva tematika, data umjetničkom snagom, bila bi dovoljna da »Vranjara« bude u punoj mjeri interesantna knjiga, jer postavlja, pa čak i rješava problem koji se na ovaj način u našoj književnosti nije do sada tretirao.

Laszowska nije zastala u ovom okviru. Zbog opširnosti kojom hoće obuhvatiti problem ciganskog života, u vrijeme kad se ni Cigani pred fašizmom nisu jednostavno mogli posakrivati u šume, ona je opseg radnje proširila i na vranjarsku sirotinju našeg čovjeka i na selo Jasenje, koje od Vranjare dijeli to selo samo rijeka Bosut. Tako je autorica, u mjeri koju joj dozvoljava kompozicija cijele trilogije, zahvatila u ovom prvom dijelu i bogato slavonsko selo Jasenje. Seoske gazde pred rat pojačavaju svoje špekulacije nadničarima, seoskoj sirotinji, gavani počinju oštrije zakidati i onaj krvavo sticani kus hrane, kojoj naglo skaču cijene. Doseljene Švabe pretvaraju svoj »Kulturbund« u »petu kolonu«, da u danom času bude na »visini događaja«.

U »Vranjari« nas najviše interesira ono bitno i specifično u ciganskom životu. Ne romantika strasnih ciganskih ljubavi, ćemana i konjskih griva. Jer te romantike nikad nije bilo među golemom većinom Cigana raširenih skoro po cijeloj Evropi. Ne otstupajući od realnog slikanja ciganskog života, Laszowska je glavnu pažnju obratila na ciganski odnos prema radu, njihovo poimanje morala, odnos prema bijelom čovjeku, njihove običaje i stupanj civilizacije. Tako je obuhvatila ciganski život u svim njegovim komponentama, i zato nam ovo djelo može poslužiti kao dragocjeni dokumenat za upoznavanje ciganskih plemena, koja su se čudesnom snagom othrvala svim brišućim zakonima evropske civilizacije.

U odnosu prema radu postoje u Vranjari dvije jednako jake struje. Jezičak vage tu je još potpuno nestabilan. Kad već sasvim izgleda da će u plemenu Nikolića pobijediti gledište kneza Lale (o životu na jednom mjestu, u svojoj bajtici, živeći od zanata) tada rođeni knežev sin Đura, videći kakve nadčovječanske napore treba uložiti, pa da se na taj način očuva goli život, šuška sa skitalicom Mitrešom i na koncu pokušava s njim bježati preko Save u Bosnu.

Najsretniji dan u životu kneza Lale je onaj, kada u proljeće napuni nekoliko kola sa bakrenim kotlovima, koritima, kovačkim potrepštinama i ostalim drvenim produktima, i krene, zajedno s cijelom svojtom u Jasenje na prodaju. Svaka kretnja i pogled Cigana govori: Evo gledajte gazde i kaputaši i mi hoćemo i umijemo radom zaslužiti komad hljeba i lonac krompira. Pomozite nas u tom nastojanju — trud nam naplatite ljudski...

Ovaj podatak dragocjen je našem čovjeku, koji hoće da zna, kako se svaka pojedina grupa, unutar naše društvene zajednice, odnosi prema radu. Tako Laszowska kroz svoj roman umjetničkom istinom rješava krupan društveni problem, problem u kojem je jedna kategorija ljudi nosila klicu volje za radom, a nije je u izrabljivačkom, nečovječnom društvenom sistemu mogla razviti do prave ljudske manifestacije, koja čovjeka i diže iz stadija životinje.

Ciganski moral prikazan je u »Vranjari« s realističkom mjerom, kojoj se nema što prigovoriti. Ta njihova zajednica ima svoj specifični moral, koji na određenom stupnju života plemena, na odgovarajući način, čuva tu zajednicu. Logično je da se taj moral razlikuje od seljačkog ili građanskog morala, ili, da ga jednom riječju okrstimo: kršćanskog morala. On se potpuno suprotstavlja kršćanskom moralu tamo gdje ovaj brani cara i kralja s njegovom raznovrsnom šarenom gospodom od suca, lugara pa do žandara i pandura; suprotstavlja se kršćanskom moralu bogatuna i gazda, koji gledaju kako bi siromaška opljačkali, prignječili i popljuvali; suprotstavlja se kršćanskom moralu na vjerskom području, jer ovaj moral predstavlja licemjerni seoski pop, koji u Jasenju vedri i oblači. Ali zato taj ciganski moral ima prave i dirljive dodirne točke, pa se često i poistovjećuje, s moralom vranjarske sirotinje našeg čovjeka i sa moralom seoske sirotinje Jasenja.

Običaji ciganski u »Vranjari« dati su također u pravoj mjeri. Tu su običaji skrojeni prema nasušnim potrebama, a religija (vjerovanje u duhove predaka) zastupljena je samo toliko, koliko je potrebno da Cigani u najtežim stradanjima nađu duševne podrške i okrepe, da izdrže sve nedaće svog prokletog života .

Odnos prema neciganskoj vranjarskoj sirotinji moralno je potpuno jasan. Neće Ciganin vranjarski ni perce ukrasti siromašku Lovri, Striči, Joli ili Đurašu. Naprotiv, pod jednakim udarcima jasenačkih gazda udruženih sa žandarima, oni se zbijaju u nesalomljiv prkos, u želju za teškom osvetom. I kad knez Lala dolazi na samrtničku postelju loncokrpe Jole, tu je to dirljivo jedinstvo potcrtano do kraja.

Selo Jasenje, iako u drugom planu, dato je s bogatom paletom. Sigurno je da će se fizionomija gazda: Kuzme, Pave Zlatarića, Đure Pavinog, pa Švabe Wencla i ostalih, u daljnjem razrađivanju »Vranjare« još upotpuniti. Ali i u ovom prvom dijelu oni su dostigli plastičnost likova svoje sredine.

Atmosfera slavonskog sela izbija iz romana kao iz najboljih stranica proze Josipa Kozarca, Ive Kozarca, te Josipa Kosora. Seoski načelnik čič Marko Žmirkavi (igračka u rukama birtaša Kuzme), pijani pandur Žava, Maca Zlatarićeva, koja već sa šesnaest godina vrši pobačaj, seoska alapača Kalođinka, kao likovi, tipični su za slavonsko selo između dva rata. A neki događaji, u kojima se iz zakulisne igre podmetanja klipova, prelazi na obračun s kolcem i nožem, dati su u »Vranjari« velikom snagom. Tučnjava u općini potsjeća po živosti opisa na tučnjavu Jožice Kičmanovića — Bajsa u krčmi u »Registraturi«, ili u tučnjavi Kušmelja u »Bakonji fra Brni«.

Posebno mjesto u »Vranjari« (kad se teoretski raščlanjiva) zauzima pejsaž. Nemoguće je u ovom kratkom osvrtu opširnije govoriti o tome kako je problem pejsaža riješen u Vranjari. U pretežnom dijelu romana pejsaž je organski srastao s Vranjarom, Jasenjem i cijelom tom bogatom slavonskom ravnicom. Ciganško naselje Vranjara je u šumi, od šume Cigani i žive, oni su u ovom romanu zapravo šumski ljudi. I kad poslije ubitačne zime zalahore proljetni vjetrovi, kad zaplove topli, runasti oblaci, kad izliven Bosut zamiriši iz baruština i ritova, i kad zaprži srpanjsko sunce, — svaki čas, kad ustaje, radi, liježe ili polazi van Vranjare, u ciganskom duhu, kao njegove sastavne komponente žive neposredno — zemlja i zrak, i vode i šume, a te elemente Laszowska uspješno spaja u pejsaž, organski vezan uz ciganski život. Ali, zanašajući se ponekad i suviše pejsažom, koji se iz cjeline odvaja kao puki ukras i prelazi u žongliranje rječima, autorica pretjera pa piše: »Iz prodorina između stabala, koje su bile otvorene prema nebu jasno plave, izvirale su ptice, one su pljuštale po krošnjama i rastresale se vjetrom oko kuća«.

Osim neugodnih naturalističkih mjesta, zapravo detalja, koji nagrđuju cjelovitost romana, ima jedan osjetan nedostatak u davanju historijske građe u »Vranjari«. Iz straha, da ne zapadne u feljtonističko opisivanje naših političkih zbivanja pred početak drugog svjetskog rata, autorica se o tom vremenu služi nekim biblijskim rječnikom, ili u najboljem slučaju rječnikom Sjenkiewiča na početku njegovog »Ognjem i mačem«.

To je doba Banovine Hrvatske, Maček i Šubašića. To su godine kada napredniji seljaci vide kako je Maček izdao sve zasade braće Radića. Raskol između poštenijih radićevaca i sve više k fašizmu orijentiranih mačekovaca je tu. Govoriti o slavonskom selu pred sam rat, a preći mučke preko gore spomenutog, odaje da autorica ne vlada tim materijalom u cijelosti i da u daljnjem radu na trilogiji i te kako treba paziti na »život u cjelini«, da djelo ne ostane torzo. Ni za jednog seljaka-gazdu ne znamo kako se on u svojim poslovima i planovima služi svakidašnjom politikom, — a znamo da je to vrijeme seljak bio i te kako naelektriziran konkretnim i svakidašnjim političkim pitanjima.

Svakako je najbolje za prvi dio trilogije naglasiti pozitivne i negativne momente, da bi to upozorenje služilo autorici za pravilnu orijentaciju na daljnjem njezinom radu. To je i svrha ovog kratkog osvrta, a i neke objavljene kritike više bi autorici pomogle da su išle za tim da joj otkriju dobre i slabe strane na njenom vlastitom stvaralačkom metodu, nego što su izricale definitivne ocjene, s kojima se ovaj osvrt potpuno razilazi.

Tri soneta

Pohod moru

Pohodićemo divno more naše
da očistimo duh i telo valom.
Pijući vino iz Sunčeve čaše
prolutaćemo svud korabljom malom,

oko otoka, Morlačkim Kanalom,
i svuda, — svud! — od Bojane do Raše,
gde nekad krv i šume preci daše
grifonu zlom što rikaše nad žalom.

I dok se miris krošnja s naših gora
grli sa dahom ostrva i mora
nek od njih Kotor, Zadar, Pula cvate!

U zagrljaju večnom kad se zbrate
grebeni morski i vrhunci gorski
u prah će pasti grafon prekomorski.

Pohod brdima

Prošo sam tuda prateć neke lovce.
Lutasmo preko vrleti i drača.
Ugostiše nas ne tražeći novce
ko da je svaka koliba palača.

I još brdima svu noć san korača:
lugovi, stenje, u prisoju ovce.
Što snivam često te uboge Rovce,
što mi kroz dušu protiče Morača?

Prošo sam posle avnije Londona,
švajcarske gore i vrtove Haga,
al' brda naša više su mi draga.

Slušo sam pesme firentinskih zvona,
al' nijedno mi srca još ne tače
kol'ko ga ganu glas naše Morače.

„Ajdukov grob" na Tari

Svu noć je plako plamen u planini
s ajdučka groba pored pusta puta.
Čak i u ponoć kad se sve ućuta
— i zver i ptica — u šumskoj tišini.

samo su zvezde sjale u visini
i kao duša da po smrti luta
života željna, grobu nesviknuta,
trepto je samo oganj u daljini.

Taj strašni ajduk palio je kule,
kalio strele jedom ljute zmije,
ljubio lice Kunine Zlatije,

pa ni po smrti neće da istrûle
ajdučke kosti, ognji da utûle.
U grobu leži, ali mrtav nije.

Božidar KOVAČEVIĆ

Pozorišni problemi u Bosni i Hercegovini

Salko Nazečić

Prvo savjetovanje pretstavnika pozorišta Bosne i Hercegovine ukazalo je na niz pitanja od čijeg pravilnog rješavanja zavisi dalji napredak pozorišta i pozorišne umjetnosti u našoj republici. Ovo savjetovanje bilo je potrebno zbog toga što se broj pozorišta kod nas povećao i što je nužno da se ta pozorišta međusobno što tješnje povežu. Prije rata radila su jedino pozorišta u Sarajevu i Banjaluci, oba samo sa dramom i sa vrlo skučenim materijalnim mogućnostima. Poslije oslobođenja, međutim, ta dva pozorišta razvila su se i podigla i po broju ljudi koji u njima rade i po kvalitetu onoga što ti ljudi ostvaruju, a naročito po interesovanju i porastu pozorišne publike.

Naročito se razvilo pozorište NR BiH u Sarajevu: pored drame, stvorena je 1946 godine i opera, a u prošloj sezoni i mladi balet dao je svoju prvu samostalnu baletsku pretstavu. Pored tih starih pozorišta u Sarajevu i Banjaluci osnovana su, za posljednje dvije godine, oblasna pozorišta u Tuzli, Mostaru i Zenici. Nema sumnje da je to još uvijek malo. U Sarajevu već postoji radnička pozornica gdje radnička kulturno-umjetnička društva daju redovne pretstave. Brčko je već postavilo pitanje osnivanja gradskog pozorišta, a spremaju se i neki drugi gradovi da to učine. Bosna i Hercegovina ima svoju određenu i ne malu pozorišnu tradiciju (iako je postojeće pozorište u Sarajevu osnovano tek prije 30 godina, a u Banjaluci 10 godina kasnije), a interesovanje za pozorište izvanredno je veliko i u najmanjim mjestima. To znači da kod nas postoje povoljni uslovi za rad pozorišta. Prvo savjetovanje uprava pozorišta u Bosni i Hercegovini pružilo je za to puno dokaza, ali je ukazalo i na niz teškoća s kojima se naša pozorišta bore.

Na savjetovanju se diskutovalo, uglavnom, o tri osnovna pitanja: o repertoaru, a kadrovima i o snabdjevanju pozorišta.

U vezi sa osnivanjem novih i proširenjem starih pozorišta postavilo se pitanje kadrova kao prvorazredno pitanje. Srednja dramska škola, koja od prije godinu i po dana radi u Sarajevu, daće prvu generaciju tek u 1951 godini, i to pod najpovoljnijim uslovima ako njih sedam ili osam. Ta škola — toliko potrebna za stvaranje glumačkog podmlatka — radila je neredovito i bez potrebnih stručnih nastavnika. Rezultati koji su dosada postignuti ne mogu nas zadovoljiti. Škola, pored toga, nema ni potrebnih uslova za rad (prostorije i drugo), i ako se to pitanje ne riješi u ovoj školskoj godini teško da će dati ono što se od nje očekuje. Uz pozorište NR BiH u Sarajevu, radio je jedno vreme i dramski studio, ali je i on prestao s radom. Znači, kao izvor za popunjavanja pozorišta ostala su kulturno-umjetnička društva i ono što dođe iz drugih republika. Problem podmlađivanja pozorišta, a usto i stalna briga oko sistematskog uzdizanja tih ljudi — to je ono što stoji pred našim pozorištima kao osnovni zadatak. Pozorište u Sarajevu, kao centralno republičko pozorište, imalo je na kraju sezone 1949-1950 svega 33 člana. Sa takvim brojem ono ne može normalno da radi; to je pokazao čitav niz pretstava. (U »Majoru Bauku«, na primjer, jednu od glavnih uloga igrao je čovjek koji nije član drame).

Naročito je teško pitanje reditelјskog kadra. Sarajevo ima dva reditelja za dramu, a za operu ni jednoga. Banjaluka ima jednoga reditelja, a ostala pozorišta su bez stručnih reditelja. Taj nedostatak rješavaju pozorišta gostovanjem ili nestručnim reditelјima iz amaterskih grupa. Da li je pod ovakvim uslovima moguć napredak tih pozorišta, njihovo umjetničko uzdizanje? Razumije se da nije. To se odražava i na repertoaru tih pozorišta: ili se on unaprijed ne može da planira, ili se planira pa se ne ostvari, jer reditelji koji gostuju nameću ono što već imaju pripremljeno, tako da je Mostar kao jednu od prvih stvari uzeo da priprema Šilerovu »Spletku i ljubav«.

Nije takvo stanje samo u pogledu reditelja. Nijedno pozorište u Bosni i Hercegovini nema svog stalnog scenografa ni kostimografa, pa je zato scenska oprema pretstava mahom slaba.

Drugo pitanje, koje u potpunosti zavisi od prvoga, jeste pitanje repertoara naših pozorišta. U tom pogledu bilo je dosta lutanja, naročito kod manjih pozorišta — sa djelimičnim izuzetkom pozorišta u Tuzli. Savjetovanje je ukazalo na slabosti repertoara naših pozorišta, (zanemaruju se bosanske i savremene domaće drame, nova pozorišta daju komade koji ne odgovaraju njihovoj snazi itd.) i podvuklo važnost široke diskusije pri donošenju repertoara, a naročito potrebu povezivanja sa centralnim pozorištem u Sarajevu. Pozorište u Banjaluci planiralo je u sezoni 1949—1950 pet pretstava od kojih je samo jedna od stranog pisca (M. Božić: »Povlačenje«, Sremac: »Pop Ćira i pop Spira«, Žerve: »Reakcionari«, Štandeker: »Drugovi« i Ostrovski: »Bez krivice krivi«). U toku sezone izvedene su prve pretstave, a Ostrovski je iz »tehničkih« razloga odgođen. Međutim, za sezonu 1950—1951 predviđen je Molijer (»Skapenove podvale«), Goldoni (»Ribarske svađe«), Gorki (»Malograđani«), Lope de Vega (»Dosjetljiva djevojka«), Šo (»Kućevlasnici«), Šiler (»Spletka i ljubav«) i Ostrovski (»Bez krivice krivi«) dok su od domaćih pisaca predviđeni Nušić: (»Pokojnik«), Cankar (»Sluge«) i Stanković (»Koštana«). Pozorište u Mostaru planiralo je pet stvari od kojih dvije iz naše starije književnosti (Lucićevu »Robinju« i Držićevu »Mande«), dok je pozorište u Tuzli pored četiri domaće stvari, (Držić: »Dundo Maroje«, Pucova: »Vatra i pepeo«, Nušić: »Gospođa ministarka« i Trifković: »Izbiračica«) stavilo na repertoar i Molijera (»Škrtac«) i Strindberga (»Otac«). Razumije se da je vrlo teško tvrditi da ovako sastavljeni repertoari odgovaraju snagama i mogućnostima tih pozorišta. Sem toga, repertoar se ponekad ne shvata kao plan rada koji je pozorište obavezno i da ispuni, vodeći uvijek računa o kvalitetu onoga što se daje. Neostvarivanje plana i »skidanje« pojedinih komada s repertoara nezgodno djeluje na mlade kolektive, i zato repertoar treba da bude unaprijed svestrano prostudiran. Razumije se da repertoar svih naših pozorišta ne treba da bude isti kao i u Sarajevu, ali ne treba ni bježati od ponavljanja izvjesnih stvari s obzirom na nedostatak reditelja. I pored toga što pozorište u Sarajevu ima samo dva reditelja, zaključeno je da se osigura njihovo gostovanje izvan Sarajeva i to prvenstveno sa domaćim stvarima (Kočić, Ćorović, Šahinović), da bi se pokazalo i našim kulturno-umjetničkim društvima kako treba pravilno postaviti domaće stvari.

Treće pitanje o kome se dosta diskutovalo jeste pitanje snabdijevanja naših pozorišta. Ma da pozorišta imaju dovoljno finansiskih sredstava, njihovo snabdijevanje nije pravilno riješeno. Često se, na primjer, gube dani i dani da se nabavi neka sitnica, potrebna su putovanja radi iznalaženja izvjesnih artikala, a to sve i poskupljuje i otežava opremu. Pozorišta se, sem toga, snabdijevaju po višim komercijalnim cijenama i nemaju svoga servisa koji bi za sva pozorišta nabavljao i imao ono što je pozorištima potrebno. Zbog svega toga, a i poradi vrlo niskih cijena ulaznice (u pozorištu u Sarajevu je za dramu najskuplja ulaznica 35 dinara!) odnos između prihoda i rashoda u našim pozorištima je vrlo nepovoljan: u Sarajevu 1:10 a u Tuzli 1:15. To su najskuplja pozorišta (za državnu kasu) u cijeloj FNRJ. Uprave pozorišta, kao što je zaključeno na savjetovanju, moraju o tom povesti računa.

Prvo savjetovanje uprava pozorišta u Bosni i Hercegovini ustvari je tek načelo tri osnovna pitanja u radu pozorišta: pitanje repertoara, kadrova, i snabdijevanja. Težak problem umjetničkih kadrova može se riješiti samo upornim pedagoško-umjetničkim radom u samim pozorištima i školovanjem mladih ljudi u dramskim školama i akademijama. Pozorište u Sarajevu, kao centralno, mora tom pitanju posvetiti daleko veću pažnju nego dosada. Osnivanje dramskog studija ,borba za pravilan rad toga studija, povezanost sa srednjom dramskom školom, stvaranje od te ustanove stvarno umjetničke škole, odabiranje i slanje talentovanih ljudi na akademiju, kako na glumački tako i na reditelјski otsjek — to su putevi kojim treba ići po pitanju »dobijanja« kadrova. Što se tiče repertoara uvešće se kao obavezne diskusije i savjetovanja koja će, uz još tješnju povezanost pozorišta, omogućiti pozorišnim upravama da na repertoar stavljaju najbolja djela dramske književnosti, koja odgovaraju mogućnostima određenog pozorišta. I, najposlije, za pravilno snabdijevanje pozorišta stvoriće se u Sarajevu pozorišni servis — čime će se sigurno olakšati snabdijevanje onim artiklima koji su potrebni za normalan rad pozorišta.

Odnos prema kritici

U prošlom broju »Književnih novina« autori filma »Jezero« Radivoje Đukić i Jugoslav Đorđević objavili su napis u kome i meni ,među ostalima, prebacuju što sam »propustio da se bar jednom reči osvrnem na svoju ulogu u stvaranju toga filma.«

Veoma je karakteristično da su i oni »propustili« da se bar jednom reči osvrnu na moju navodnu »ulogu u stvaranju tog filma«. A »propustili« su, ni malo slučajno, iz prostog razloga što im je vrlo dobro poznato da, prvo, ja nisam bio ni rukovodilac ni član tela koje je scenario za film »Jezero« prihvatilo i odobrilo za snimanje; drugo, da nikada nisam bio član Stručnog umetničkog saveta pri preduzeću »Zvezda film«, i treće, da uopšte ni u kakvom vidu nisam učestvovao u »stvaranju« filma »Jezero«.

No stvar nije u tome. Principijelno, i stoga mnogo važnije, jeste ovde pitanje odnosa prema kritici: napis autora »Jezera« pokazuje da oni, u suštini, kritiku ne primaju i da zbog toga diskusiju oko »Jezera« pokušavaju da prebace na lični, besprincipijelni teren. Na takvom terenu diskusija se ne može prihvatiti.

M. VITOROVIĆ

Fedor Vaić: Crtež

KRATKE VESTI IZ INOSTRANSTVA

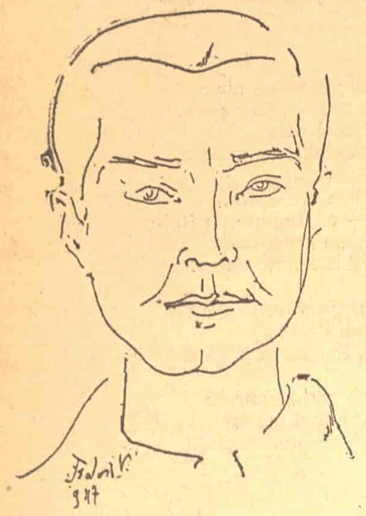

Fedor Valc: Federiko Garsija Lorka

KNJIGA O PESNIKU GARSIJI LORKI

Istaknuti španski pisac Giljermo Dias-Plaha objavio je u Buenos Airesu obimnu studiju o velikom španskom pesniku Federiku Garsiji Lorki. Autor je dao finu i iscrpnu analizu Lorkinog pesničkog dela. Blago španskog folklora, narodne pesme »kopla« i »saete«, ritam toledskih igara »lagarteranas«, poetska sredstva Gongore — to su, po mišljenju Dias-Plahe, glavni izvori koje je sa neuporedivom darovitošću koristio Lorka da bi stvorio svoj jedinstveni pesnički izraz. Dramska dela Garsije Lorke autor knjige stavlja u red ostvarenja velikih španskih dramaturga, pored dela Lope de Vega, Kalderona i Tirsa de Moline.

★

SMRT ITALIJANSKOG PISCA CEZARA PAVEZA

Italijanski napredni pisac Cezare Paveze izvršio je samoubistvo u Torinu. Paveze je bio jedan od najistaknutijih savremenih književnika Italije. Ove godine Paveze je dobio nekoliko književnih nagrada za svoja dela o životu radnika i seljaka. Prema pisanju rimske štampe Cezare Paveze izvršio je samoubistvo u trenutku nervne rastrojenosti.

★

SPOMENIK MOPASANU

U zamku Mirortesnil u Francuskoj otkriven je spomenik Mopasanu. Tu je, pre sto godina, rođen veliki francuski pripovedač.

★

IZLOŽBA AMERIČKOG SLIKARSTVA U AMSTERDAMU

U nizu značajnih izložbi modernog slikarstva, amsterdamski muzej »Stedelijk« priredio je izložbu američkog slikarstva od XVIII veka do mladih slikara, kao što su: Polok, Levin i Polonski. Na ovoj izložbi mogu se videti i dela 19 slikara naivnog stila sa Haitija: Tusena, Prefeta, Luvertira, Poasona, Angerana, Gurga i dr.

★

ZBIRKA BERLINSKE GALERIJE U AMSTERDAMU

Preko sto slika iz zbirke Berlinske galerije izloženo je u »Rijkmuzeumu« u Amsterdamu. Kao najznačajnija dela na ovoj izložbi pominje se dvanaest Rembrantovih platna i nekoliko dela pejsažista i žanr slikara holandske škole.

★

MEĐUNARODNA IZLOŽBA CRTEŽA U BERGAMU

U Bergamu (Italija) priredić će se krajem septembra velika Međunarodna izložba modernog crteža. Samo iz Francuske, oko četrdeset slikara poslaće svoje radove na ovu izložbu.

★

PRIKAZIVANJE JUGOSLOVENSKIH FILMOVA U S.A.D.

Jugoslovenski umetnički filmovi »Slavica«, »Na svojoj zemlji« i »Živjeće ovaj narod«, kao i nekoliko dokumentarnih filmova, prikazani su u više gradova Sjedinjenih Država u kojima žive naši iseljenici. Prikazivanje filmova organizovala su udruženja Amerikanaca jugoslovenskog porekla.

★

FILM O SLIKARU ANRI RUSOU

Lo Duka snimio je kratkometražni film o francuskom slikaru Anri Rusou-Carinіku.

★

FILM O GROKU

Nedavno je u Parizu prikazan film »Dovidenja, gospodine Groku« koji prikazuje čudesnu karijeru ovog neobičnog čoveka koji je pola veka zasmejavao evropsku publiku. Ulogu Groka tumači, naravno, slavni klaun lično.

★

FILM »MADAM BOVARI«

Italijanski reditelj Vinčente Mineli snimio je u Holivudu film »Madam Bovari« prema romanu Gistava Flobera. U naslovnoj ulozi nastupa Dženifer Džons. Film počinje kratkim uvodom, u kome se pojavljuje Flober, koga igra Džems Mezon.

★

FILMOVI O VELIKIM SLIKARIMA

Kratki filmovi o životu i delima velikih slikara postaju sve popularniji. Posle uspelog filma o Van Gogu, francuski reditelj Lo Dika snimio je kratak film o slikaru Anri Rusou, dok je Italijan Lučijano Emer, čiji je film »Nedelja u avgustu« nagrađen na nedavnom festivalu u Lokarnu, završio film »Goja«. Muzičku pratnju ovog filma sačinjava isključivo gitara, na kojoj svira čuveni virtuoz Segovija.

Belgijanac Pol Hezerts režirao je film »Od Renoara do Pikasoa«.

★

ŽIVOT OFENBAHA NA FILMSKOM PLATNU

Život još jednog poznatog kompozitora prikazan je na filmu. Reditelj Marsel Ašar je snimio film »Pariski valcer«, u kome se iznosi život kompozitora Ofenbaha. U naslovnoj ulozi igra Pjer Frene.

★

FILM O BALETSKOM IGRAČU NIŽINSKOM

Britanski filmski producent Aleksandar Pal snima film o životu čuvenog baletskog igrača Nižinskog, koji je u aprilu preminuo u Londonu. Francuski baletski umetnik Alžeranof nastupa u glavnoj ulozi. Scenario filma je sastavljen na osnovu biografije Nižinskog koju je napisala njegova žena.

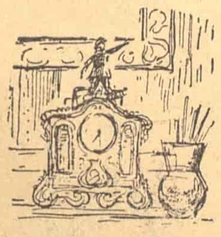

Mirko Banjević:
»ZEMLJA NA KAMENU«

»Prosveta« — Beograd 1950

Nedavno je u izdanju »Prosvete« izišla zbirka pjesama Mirka Banjevića »Zemlja na kamenu«. Ona pretstavlja izbor stihova iz čitavog njegovog dosadašnjeg stvaranja i kao takva karakteristična je za pjesnikov dalji razvoj i pređeni put.

Ime Mirka Banjevića nije nepoznato u našoj zemlji.. Njegovi stihovi pojavili su se na stranicama naših predratnih časopisa negdje početkom tridesetih godina. Mirko Banjević je pripadao predratnoj naprednoj poeziji sa svim njenim dobrim i lošim stranama karakterističnim za taj period našeg književnog stvaranja.

Mirko Banjević pjeva o našem radnom čovjeku u polju i rudniku, o njegovim borbama i tegobama, patnjama i nevoljama. On je u Kaknju i na Belvederu, tuguje za našim bogatim šumama i svojim stihom izražava revolt što tuđe firme odnesoše to naše narodno blago. On je u ratu, borbi i obnovi, svugdje s našim radnim ljudima. Nesumnjivo, zahvalna tematika, dostojna našeg vremena. To je ono što je pozitivno kod Banjevića i ne može se reći da nema tu i dobrih stihova koji svojom neposrednošću i svježinom ne bi privlačili pažnju čitaoca. U ovoj zbirci pjesama, po mom mišljenju, najbolje su mu stvari »Povratak iz Bosne« i »Sjena« — date iskreno, toplo i neposredno.

Ali isto tako ne može se preći ni preko nedostataka kojima u priličnoj mjeri obiluje poezija Mirka Banjevića. Njegovi stihovi su često sirovi, nedovoljno dotjerani i zato poneki put teški kao kamen i bez dovoljno ritma. Banjević, u težnji da bude što originalniji i samonikliji, često pretjeruje u traženju riječi koje su već preživjele i nisu dovoljno poznate možda ni u njegovom užem kraju, a kamoli drugdje. U Banjevićevoj poeziji ima dosta »pjega« (metričke greške, često skoro prozni stihovi, pravljenje rima bez dovoljno uživljavanja u stih, jezički varvarizmi itd.) koje kvare pjesmu koja inače ima uslova da bude dobra.

Evo, na primjer, jedne neksladne strofe koja karakteriše slabosti Banjevića kao pjesnika:

»Zasjekla se u Štoj, u ravnicu,
k'o u naša rebra,
i ma da
plovna i duboka
ona do sada,
k'o osvajač,
čitave nam baštine prebra«.

Takvih primjera ima dosta u ovoj zbirci. Potrebno bi bilo da pjesnik uloži više truda, da više bdi nad svojim stihovima, da ih brižljivije dotjeruje i glača.

Milorad GAJIĆ

Monografija o velikom pesniku i velikom slikaru

Radomir Konstantinović: ĐURA JAKŠIĆ, Novo pokolenje, 1950.

Radomir Konstantinović primio se jednog veoma zahvalnog posla. Govoriti o Đuri Jakšiću bilo je uvek savremeno i dobro, a pogotovu je to danas. Nije li taj Đura čovek kojim se, uz najveće naše vrednosti, možemo ponositi. Slične slikarske snage u našem XIX veku nemamo, a po poetskoj snazi ravan je bar dvojici trojici najboljih. Proučavati život takvog umetnika, govoriti o njemu mladim naraštajima i rodoljubivo je i korisno — i po našu umetničku istoriju i po naše sadašnje umetničko delanje, ma u kom se vidu ono izražavalo. Jer je Đura Jakšić i primer i učitelj.

Trebalo je da Konstantinović prikaže Đuru Jakšića u prvom redu mladim, skoro najmlađim čitaocima. To je očevidno u knjizi, jer se pisac starao da i način svoga pričanja podesi za njih. Zbog mladog čitaoca on je lepu pažnju posvetio detinjstvu i mladosti Đurinoj, obradivši ih sa dosta pripovedačkih, literarnih osveženja. Pa ipak, Konstantinović nije mogao da ostane samo u granicama toga htenja. Politički i društveni život Vojvodine i Srbije Jakšićevog vremena nametnuo je piscu potrebu dubljeg zahvatanja i svestranijeg činjeničnog izlaganja. Zatc Konstantinovićeve strane o selu i palanci obrenovićevske i karađorđevićevske Srbije, ili o 1848 godini, ili o srpskom romantizmu (kome je, nužno — jer reč je o njegovom najboljem pretstavniku — posvećeno celo jedno poglavlje) zaslužuju pažnju poznavalaca toga vremena. Ali ne samo te strane. Jer, Konstantinovićeva monografija o Đuri Jakšiću, kao celovito delo, zanimljiv je prilog upoznavanju velikog umetnika i za mlađe i za starije čitaoce.

Knjižica o životu Đure Jakšića nameće jednu misao i želju da se ona ostvari. Đurin dvostruki život slikara i pesnika koji se međusobno dopunjuju (to uostalom nije retka pojava, od starog Mikelanđela, preko Dantea Gabrijela Rozetija pa sve do Verkora), nemirnog, malo shvaćenog i mnogo proganjanog čoveka, blagorodna je tema za veća literarna ostvarenja. Sam Đura Jakšić kao slikar, u tadanjoj vojvođanskoj i srbijanskoj sredini, traži svog romansijera. Ne bi li roman o Đuri Jakšiću sadržavao u sebi život isto tako zanimljiv kao i romani o Brajglu, na primer, o Rembrantu ili Van Gogu?

Svetislav MANDIĆ

Slavko Vukosavljević: „KADINJAČA"

Izdanje Saveza boraca Srbije Beograd 1950

Ima u našoj današnjoj lirici puno verbalne magluštine. Nisu retke pesme u kojima nema barem polovina suvišnih reči, izlišnih za jasan izraz onoga šta se imalo da kaže. Mnogi naši današnji liričari stvaraju bez dovoljno jakog unutrašnjeg impulsa. U mnogim slučajevima nagomilavanje reči služi za prikrivanje besadržajnosti. Ali i među pesnicima koji imaju nešto određeno da kažu, ima ih koji toliko kinđure smisao raznoraznim drangulijama, đinđuvama i školjkicama da jezgro sadržine ne zrači u pravoj meri.

I evo jedne skromne, ali jasne poeme — »Kadinjača« od Slavka Vukosavljevića. Njena pristupačnost nije samo u motivu nego i u njegovom umetničkom ostvarenju, u izrazu. Najzad, ni njen motiv nije tako prost. Radi se o prenošenju ne samo lične, subjektivne nego i kolektivne psihoze jednog bataljona užičkih radnika — metalaca, pekara, tkača — bataljona koji je rešen da svojevoljno izgine u borbi protiv neprijatelja. Krajem novembra 1941 godine čete se povlače »da nove vatre razgore«, a taj proleterski bataljon treba da bude njihova »poslednja brana« »dok zadnji naši u Sandžak odu«.

Na svakoj stranici moglo bi se naći po nekoliko britkih i svetlih stihova koji prodiru u dušu a da je ne opterećuju ničim glomaznim, izlišnim. Retko koja strofa u ovoj poemi ostavlja talog u našoj svesti. A to ne znači da u njoj nema složenih stanja. U bataljonu je i jedan dečak. U trenucima borbe kad »kraj četiri mrtva jedan živi«, i kad neprijateljske cevi polaze pravo na šumu »malo uzdrhta dečak bled«.

I nije čudno,
(običan taster za to je malo!)
srce dečaka uvek budnog
Srbiji što je otkucalo.

»Kadinjači« unekoliko nedostaje širina zamaha koja bi bila ravna veličini njenog predmeta. Ima u poemi i zastranjivanja, gubi se ponekad veza sa konkretnim. Ali se svi njeni nedostaci obilato iskupljuju lepom i toplom jasnošću izraza, konciznim smislom stiha, nenametljivim i ukusnim tonom kazivanja.

Risto RATKOVIĆ

J. Perić: Crtež

Izložba „Borba španskog naroda"

Izložbu, koju je organizovao studentski Savez Španije, Katalonije i Baskije, smeštena je u šest malih prostorija. Odmah pri ulazu u zgradu posetilac nailazi na stihove Antonija Mačada:

»Duero probada hrastovo srce
Iberije i Kastilje.
Oh! Zemlje žalosne i lepe,
Zemlje visoravni, zemlje kamenitih polja,
Gradova trošnih, puteva bez kuća«.

A samo malo dalje slika Garsie Lorke, mladog i lepog, onakvog kakvog su ga fašisti streljali. I, posmatrajući ovu sliku vraćamo se u onu tešku 1936 godinu. Sećamo se one vesti u novinama: »U Granadi ubijen je španski pesnik Garsia Lorka«. Bilo je to odmah u početku jula meseca. A posle njega palo je još preko milion Španaca. U zatvorima ih je pobijeno skoro pola miliona. Pri kraju još pola miliona prebeglo je u Francusku. Rađaju se na zidu i u sećanju slavna imena Madrida, Harame, Brunete. Guadalahare, Teruela i Ebra. Ono što možda ostavlja najdublji utisak na naše i inostrane brigadire koji su došli da pomognu u izgradnji Studentskog grada u Zagrebu — jeste slika razrušenog Studentskog grada pored Madrida, gde su se mesecima vodile krvave borbe između heroja i najamnika. Slike iz borbe nalaze se pored slika iz Frankovog tabora. Na jednoj slici vidimo stotine leševa, a na drugoj komisiju za nemešanje za četvrtastim stolom kako igra poker. A zatim, nepregledne statistike: na svakih 100 škola dolazi danas 175 crkava; 62.000 učitelja od kojih neki streljani, neki otpušteni iz službe, a neki u emigraciji. Podaci o ekonomskoj krizi u Frankovom raju.

Na jednom stolu leže primerci ilegalne štampe. Oko 40 raznih novina i časopisa. Hartija je prilično loša i slova su često nejasna. Koliko to potseća na našu štampu za vreme borbe i okupacije. Tu su i listići — ilegalna štampa koja cirkuliše po španskim zatvorima. Članci su puni nade i vere. Iz njih izbija težnja za slobodom i nezavisnošću.

»Španski narod neće nikad zaboraviti dela boraca internacionalnih brigada« — to je veliki natpis nad slikom koja prikazuje interbrigadiste u pokretu. A pored ove slike ispisani su podaci. Velikim crvenim slovima ispisana je cifra 1.500 pored imena Jugoslavije.

»Kada informbiroovci tvrde da su herojski jugoslovenski dobrovoljci, članovi internacionalnih brigada, bili pod komandom Franka i fašista, onda verujemo da su i ostale optužbe protiv Jugoslavije isto tako lažne i jednostrane«, izjavio nam je član delegacije studenata Španije, Karasker.

Ova izložba je svakako doprinela boljem razumevanju između naše i španske republikanske omladine u izbeglištvu. Ona je doprinela učvršćenju prijateljskih odnosa između naših naroda, jedinstvu naprednog pokreta u svetu.

Leon DAVIČO

Šiptarski časopis „Jeta e re"

Treći, ovogodišnji broj časopisa »Jeta e re« svedoči o napretku ovoga prvog književnog časopisa na šiptarskom jeziku.

Pored uvodnika — »Socijalistički realizam«, od M. I. Kalinjina i nešto skraćeni članak V. Majakovskog »Kako se pišu stihovi« — časopis donosi pesmu Antona Čete — »Pao je žrtvom Mustafa Bakija«, gde se sa prizvucima narodne epike peva o smrti narodnog heroja. Hasan Vokši je u podužem članku detaljnije obradio život i rad ovoga prvoborca. Polemički članak Kasima Domija tretira pitanje poboljšanja književnog jezika u šiptarskoj štampi, zalažući se za unifikaciju jezika i jasnoću izraza. Pesme Sat Nokšića — »Turčin, elhamdulila!«, dodiruje pitanje mešanja vere i nacije, preko čega je, nekad, turski okupator radio na odrođivanju pokorenih naroda. Pesma Tahir Jane — »Domaćica«, bez većih pesničkih pretenzija, može da se i pogrešno shvati: kao apoteoza ženi-domaćici koja, zatvorena između četiri zida, kuva za muža graditelja i – rađa i odgaja decu!

Iz svetske književnosti objavljen je prikaz života i rada V. Majakovskog i njegova pesma »Konferencijaši« u prevodu E. Mekuljija. Od jugoslovenskih pisaca zastupljen je Radoje Domanović; pored kraće biografije o piscu, objavljena je Domanovićeva satira »Danga« u uspelom prevodu M. Krasnića. Iz albanske književnosti prof. V. Dančetović dao je opširniji prikaz velikog šiptarskog pesnika-satirika Andona Čaka — Čajupija.

Mladi početnici zastupljeni su naročito poezijom. Pored već poznatijeg Redžep Hodže srećemo i sasvim nova imena — Hiljmi Aganija, Ljatif Berišu (koji je nesumnjivo obdaren i treba mu pokloniti što veću pažnju) i isto tako talentovanog Nedžat Pustinu. Tematika koju obrađuju ovi početnici je naša nova stvarnost — bratstvo i jedinstvo naroda, socijalistička izgradnja na selu, itd.

Iz narodne poezije časopis donosi pesmu o Djeto-baša Muju, a koja je sada objavljena prvi put.

Najmlađi su zastupljeni sa dve veoma uspele pesme i jednom interesantnom proznom slikom.

Hronika je, kao inače, najslabiji deo ovog časopisa; rađena je ovlaš, bez naročitog plana. Tu je, pored kraćih i informativnih članaka, doneta kratka biografija P. Voranca — povodom njegove smrti, i recenzija na prevod Puškinove »Bajke o zlatnom petliću«.

S. H.

Jakov ili Jaša Ignjatović?

»I naš omiljeni romansijer Jakov Ignjatović nije trpeo da ga pišu »Jaša Ignjatović«, pa kad je dao jedan od poslednjih svojih članaka uredništvu »Javora«, bilo mu je nepravo što je urednik, ne znajući to, metnuo »od Jaše Ignjatovića«, i zahtevao da se od sad kaže »Jakova«, kao što je posle uvek stojalo«. (»Javor«, 1890, br. 33, str. 527).

To je napomena pod tekstom na prvoj strani studije Jovana Skerlića »Jakov Ignjatović« (Beograd 1904). Valjda pod uticajem Jovana Skerlića i želje samoga pisca, postepeno je iščezlo Jaša i stalno se pisalo Jakov Ignjatović, što je i pravilno.

Međutim, Jugoslovenska knjiga, u novom izdanju poznatog Ignjatovićevog dela, »Večiti mladoženja«, htela da dâ za pravo i onima koji su Jakova proizveli u Jašu, pa je na omotu dela, kao i na koricama stavila Jaša Ignjatovih, dok je na naslovnoj strani knjige pravilno štampano Jakov.

S obzirom na to da Jugoslovenska knjiga ulaže mnogo truda i pokazuje dobre rezultate štampajući sva značajnija dela naše prošlosti ne samo u luksuznom izdanju i specijalnom formatu, nego i sa prečišćenim tekstom i dobrim predgovorima, mislim da nije na odmet ako se na ovu grešku skrene pažnja.

M. M. Ž.

Atelje rezbarstva u Ohridu

U toku petogodišnjeg rada Ateljea za umetničku rezbu »Andon Dukov« u Ohridu rezbarstvo Makedonije jako se razvilo. Vaspitanici škole, naslednici starih majstora i bogatih rezbarskih tradicija Makedonije, posle izrade nekoliko tavanica — kopija starih ohridskih i debarskih tavanica, izradili su kompletni salon u umetničkom duborezu za zgradu Prezidijuma Narodne skupštine Srbije i dve sobe u duborezu: jednu u duhu starih makedonskih soba sa minderlucima, tavanima i ormarima a drugu sa svim debarskim elementima moderno primenjenim pri izradi biblioteke, stola, tavanice i lamperija koja pretstavljaju umetničku duborezačku retkost i svedoče o tome da se u današnjim uslovima rezbarstvo u Makedoniji snažno razvija.

Posetioci jesenjeg sajma ove godine u Zagrebu imaće mogućnosti da vide ova dva umetnička rezbarska dela koja će posle sajma biti izložena u Parizu, Italiji i Americi.

N. T.

BIBLIOGRAFIJA

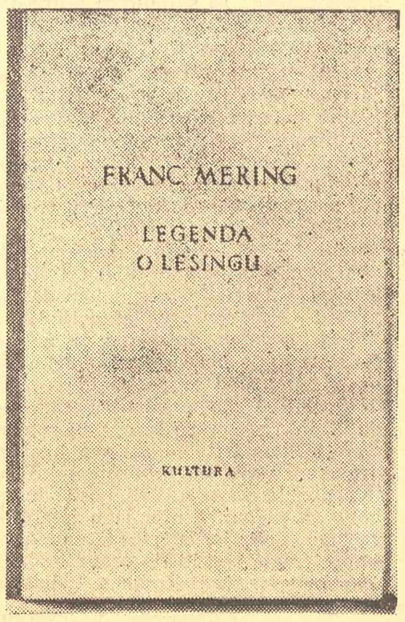

Franc Mering: LEGENDA O LESINGU. Prevela Irma Lisičar. Izdanje »Kulture« Beograd 1950, latinicom, str. 337, cena 51 din.

Borisav Stanković: NEČISTA KRV. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb 1950, ćirilicom, str. 238, cena 60 din.

Josip Kozarac: IZABRANE PRIPOVETKE. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb 1950, ćirilicom, str. 345, cena 78 din.

Mark Tven: SATIRIČNE PRIČE. Preveo Milan Slavenski. Izdanje »Nopoka«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 105, cena 15 din.

ARABLJANSKE PRIPOVETKE. Preveo Stanislav Vinaver. Izdanje »Matice srpske«, Novi Sad 1950, ćirilicom, str. 447, cena ?

D. N. Mamin — Sibirjak: HLEB. Preveo Aleksandar Đurić. Izdanje »Kulture« Beograd 1950, ćirilicom, str. 680, cena 80 din.

Fridrih Engels: NEMAČKI SELJAČKI RAT. Preveo dr. Milja. Mojašević. Izdanje »Kulture«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 145, cena 24 din.

V. I. Lenjin: SOCIJALISTIČKA REVOLUCIJA I PRAVO NACIJE NA SAMOOPREDELJENJE — REZULTATI DISKUSIJE O SAMOOPREDELJENJU. Preveo Zvonko Tkalec. Izdanje »Kulture«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 85, cena 8 din.

Beleške

SEMINAR ZA INOSTRANE SLAVISTE NA BLEDU — Seminar za inostrane slaviste, organizovan od strane Ljubljanskog univerziteta završio je sa radom. U toku tri nedelje istaknuti slavisti iz Norveške, Engleske, Francuske, Danske, Švedske, SAD, Italije, Indije i Izraela, slušali su predavanja jugoslovenskih profesora univerziteta, stručnjaka na polju slavistike. Predavanja su držana na srpskohrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku ,a pored toga održavani su i časovi jezika za one studente koji još nisu u stanju da sa lakoćom prate ova predavanja. Među predavačima bili su Dr. Melik, Dr. Tomšič, Dr. Belić, Milan Bogdanović, Dr. Bajec, Velibor Gligorić, Blaž Koneski, Dr. Barac, Josip Vidmar i Jure Kaštelan.

Inostrani slavisti napraviće desetodnevnu turneju po Jugoslaviji koja će se završiti njihovim dolaskom u Beograd.

L. D.

U SLOVENIJI ĆE SE USKORO ODRŽATI SEDAM KULTURNIH FESTIVALA. — Organizacija narodne prosvete Slovenije priredиće u toku septembra i oktobra sedam velikih kulturno-prosvetnih festivala. Festivalske svečanosti održaće se na mestu gde su se hrvatski i slovenački seljaci digli na ustanak pod vođstvom Matije Gupca. Istih dana na festivalu u Guštanju izvešće se nacionalna drama »Miklova zalaz« i smotra na kojoj će, pored koruških kulturno-umetničkih grupa, učestvovati i društva iz Ljubljane, Maribora, Kranja i Celija. U toku festivalskih dana, u Guštanju će se otvoriti izložba privrednog razvoja Koruške u novoj Jugoslaviji. Kulturni festival u novoj Gorici pada u dane proslave trogodišnjice priključenja Slovenačkog primorja Jugoslaviji, dok će festival u Ilirskoj Bistrici biti smotra kulturne i privredne delatnosti Riječke goričke oblasti.

»CELJSKI GROFOVI« OD BRATKA KREFTA. — Ljubljansko pozorište za pratko vreme prikazaće našu domaću dramu koju je napisao Bratko Kreft. U ovom delu pisac prikazuje propast celjskih grofova-feudalaca.

U prvoj polovini nastupajuće sezone Ljubljansko pozorište će prikazivati i nekoliko dela svetske klasične drame: »Mizantrop« od Molijera, »Doma Bernarde« od Garcia Lorke itd.

LJUBLJANSKA OPERA OTPOČELA JE NOVU SEZONU — Operom »Bajaco« od Leonkavala i »Kavalerija rustikana« od Maskania. Ljubljanska opera otpočela je svoju novu sezonu. Ove sezone Opera će izvesti i »Lujzu« od Šarpantijea, a kasnije će se prikazati opera »Deseti brat« prema romanu Josipa Jurčića, delo našeg kompozitora Mirka Polića.

STALNA SLIKARSKA IZLOŽBA U PULI. — U Puli je otvorena stalna slikarska izložba na kojoj su zastupljeni domaći autori iz Pule. Izložbu su organizovali Krešimir Katić i Antonio Goglia.

POSLEDNJA KNJIGA OTONA ŽUPANČIĆA. — U izdanju »Cankarjeve založbe« izašla je ovih dana poslednja knjiga celokupnih dela velikog slovenačkog pesnika Otona Župančiča. U ovoj knjizi sabrane su Župančičeve pesme iz zbirke »Zimzelen pod snegom« i »Zadnje pesmi«, politički govori i članci.

POČETAK KAZALIŠNE SEZONE U ZAGREBU. — Kazališna sezona u Zagrebu započinje 10 septembra izvedbom Verdijeve opere »Otelo«. Prva dramska premijera, koju će davati Hrvatsko narodno kazalište, bit će Držićeva komedija »Skup« koju je zagrebačka drama pripremila za svoj nastup na festivalu u Dubrovniku.

POČETAK POZORIŠNE SEZONE U OSIJEKU. — Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku počeće ovih dana novu sezonu. U ovoj sezoni prikazivaće se, pored obnovljenih komada, premijera Držićevog dela »Skup«, »Rodoljupci« od Sterije Popovića, »Povlačenje« od Mirka Božića i »Male lisice« od Lilian Helman. Na repertoaru opere pojaviće se premijera »Figarove ženidbe« od Mocarta, »Pikove dame« od Čajkovskog itd.

FILM O INOZEMNIM BRIGADAMA NA STUDENTSKOM GRADU. — Ekipa »Jadran-filma« počela je snimanje kratkometražnog dokumentarnog filma o inozemnim brigadama u Studentskom gradu kraj Zagreba. Film će prikazivati svakodnevni život inozemnih brigadista na gradilištu, njihov kulturni rad, posjete tvornicama, ustanovama i radnim zadrugama i zabavni život studenata u slobodno vrijeme.

BALETSKA ŠKOLA U SARAJEVU. — Ove godine počeće rad Srednja baletska škola u Sarajevu. Nastava će trajati šest godina. Glavni predmeti biće klasični balet, istoriske igre i ritmika, a učiće se i predmeti iz muzike i pozorišta.

SEMINAR ZA ZAŠTITU KULTURNO-ISTORISKIH SPOMENIKA. — U Sarajevu je održan seminar za zaštitu kulturno-umetničkih spomenika koji je pohađalo preko trideset poverenika iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije i sa Kosmeta. Na teoretskim i praktičnim časovima seminara poverenici su se upoznali sa sistemom rada na čuvanju, sakupljanju i pronalaženju kulturno-istoriskih spomenika.

UMETNIČKE ŠKOLE U VOJVODINI. — Na teritoriji Vojvodine radi trinaest umetničkih škola. U nižim i srednjim muzičkim školama, školi za primenjenu umetnost, državnoj pozorišnoj i srednjoj baletskoj školi, mladi ljudi iz Vojvodine koji imaju talenta za jednu od ovih grana umetnosti spremaju se za svoj budući poziv.

KULTURNI FESTIVAL VOJNIH JEDINICA U VOJVODINI. — U svim vojnim jedinicama na teritoriji Vojvodine priprema se veliki kulturni festival koji će se uskoro održati u Novom Sadu. U takmičenju pred festival učestvuju stotine dramskih, folklornih, muzičkih i drugih sekcija.

NOVI STUDENTI LIKOVNE AKADEMIJE U BEOGRADU. — Akademija likovnih umetnosti u Beogradu, posle završenih prijemnih ispita, primila je 40 novih studenata i to 30 na otsek za nastavnike i 10 na slikarski otsek.

Akademija likovnih umetnosti, koja će početkom školske godine imati sto šezdeset studenata, dala je u toku posleratnih godina devedeset i četiri svršena učenika. Mnogi od njih već su skrenuli pažnju na sebe svojim radovima, a devet mladih umetnika primljeno je u majstorske radionice vajara Tome Rosandića i slikara Mila Milunovića.

Redakcioni odbor

Fran Albreht, Jovan Boškovski, Joža Horvat, Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Jovan Popović, Mehmed Selimović, Petar Šegedin, Risto Tošović.

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 95 dinara i na godinu dana 190 dinara

Za inostranstvo: na 3 meseca 65 dinara na 6 meseci 130 dinara i na godinu dana 260 dinara

Rukopisi se ne vraćaju.

Broj čekovnog računa 101-903308

Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 81.